

LVI. SEDNICA  
**ZAKONODAVNOG ODBORA**  
**NARODNE SKUPŠTINE**  
 KRALJEVINE  
 SRBA, HRVATA I SLOVENACA

držana 15. marta 1922. godine u Beogradu.

Predsedavao Predsednik **Miša Trifunović.**

Sekretar dr. **Pavle Čubrović.**

(Početak u 9 i po časova pre podne.)

Predsednik **Miša Trifunović:** Otvaram, gospodo, 56. redovni sastanak. Molim, da čujete protokol prošlog sastanka.

Sekretar dr. **Pavle Čubrović** čita zapisnik 55. redovnog sastanka.

Predsednik **Miša Trifunović:** Gospodo, ima li primedaba na protokol? (Nema.) Objavljujem, da je protokol primljen.

Prelazimo, gospodo, na dnevni red. Na dnevnom je redu specijalna rasprava o projektu zakona o oblasnoj i sreskoj samoupravi. Molim gospodina izvestioca, da zauzme svoje mesto. Izvolite, gospodo, ko želi da uzme reč o prvoj glavi. Ja mislim, gospodo, da nije potrebno čitati po glavama, pošto imate izveštaj.

Pre svega, molim, gospodo, da čujete predloge kod člana 2. Kod ovoga člana ima predlog gospodina Drogenika, koji glasi ovako: »Staranje o sirotinji i gradjenju školskih zgrada«.

Zatim gospodin Sokić kod člana 2. tačke 4. predlaže, da se doda: »Uprava oblasnim imanjima«.

Gospodin Moskovljević kod člana 2. tačke 2. predlaže, da se posle reči »pristaništa« umetnu reči »žitnica za smeštaj i zadružnu prodaju zemljoradničkih proizvoda«.

Dalje kod člana 2. tačke 3. predlaže, da glasi ovako: »staranje o unapredjenju oblasnih interesa: ratarstva, stočarstva, vinogradarstva, voćarstva, šumarstva, zadrugarstva, zanata (obrta), industrije, rečnog, jezerskog i morskog ribarstva, lova kao i tehničkim poljoprivrednim poboljšanjima«.

Član 2. tačka 6. da glasi: »briga o socijalnim podacima u oblasti: a) osiguranje života i imanja, stoke i useva; b) radničke osiguranje, narodno zdravlje, bolnice, zavodi za gluvoneme, slepe i t. d.; v) staranje o sirotinji i dobrotvornim zavodima; g) kupatila; d) gradjenje radničkih i seljačkih domova, odredjivanje reda za gradjenje i regulaciju mesta; dj) sajmovi, vašari i privredne izložbe; ž) oblasna statistika; z) zaštita dece, omladine i materinstva«.

Član 2. tačka 8. da glasi: »Oblasne saobraćajne ustanove, promet stranaca«.

Član 2. tačka 14. da glasi: »Podnošenje želja i predloga kako bi se zakonskim putem imala urediti pitanja opšte važnosti za oblast, koja spadaju u nadležnost Narodne Skupštine kao i davanje mišljenja« i tako dalje kao u vladinom predlogu.

Ima reč gospodin Lazić.

**Vojislav Lazić:** Gospodo, član 2. u ovom zakonu od velike je važnosti, jer on određuje delokrug rada samoupravnih jedinica, Skupštine i Odbora. Ja se pridružujem predlogu moga druga Moskovljevića, koji je on učinio i kojim predlogom traži, da se ovaj

član 2. izmeni. On je tražio kod nekoliko tačaka promenu ovoga člana i ja ću se, specijalno kod dva ili tri predmeta zadržati i biću slobodan da objasnim, šta je rukovodilo nas, da učinimo ove predloge i od kolike bi koristi ti predlozi bili, ako budu usvojeni.

Gospodin Moskovljević predlaže, da se u članu 2. pod tačkom 2. iza reči: »pristanište« umetne još i ova rečenica: »žitnica za smeštaj i zadružnu prodaju zemljoradničkih proizvoda«. Ja mislim, gospodo, da će odbor usvojiti ovaj predlog i nadam se, da će taj predlog usvojiti i gospodin izvestioc a isto tako i gospodin ministar, jer ja nalazim, da ne bi bilo nikakvih razloga da se taj predlog ne usvoji. On može biti samo koristan po stanovništvo one oblasti a nikako ne može biti štetan. (Dr. **Svetislav Popović:** On sužava ono, što ovaj zakon već daje.)

Ova odredba ne bi se kosila ovako predložena ni sa Ustavom, ni sa principima samouprave. Jer, gospodo, ja nalazim, da baš samoupravi i jeste taj zadatak i cilj da se stara o tom, da narod u dotičnoj oblasti bude bolje snabdeven, da bude proizvodnja njegova bolje prodana, da bude od te proizvoduje izvakao što više koristi, a naravno da se kod toga može udesiti i bolji život za dotično gradjanstvo onoga kraja.

Podizanje pak žitnica za smeštaj proizvoda i zajedničku prodaju, to bi dalo velike koristi ne samo pojedincu, ne samo proizvođaču nego i celini kao oblasti i onima, koji ne proizvode žito, koji treba da kupe žito kao hranu, jer svakako onda ne bi bili ostavljeni na milost i nemilost spekulanata, nego bi imali jednu sigurnu štedionicu žitarsku, u kojoj bi uvek mogli doći do hrane pod mnogo povoljnijim cenama nego što dolaze po cenama, kad kupuju od spekulanata, kao što je to danas slučaj. Vi vidite, gospodo, da danas pasivni krajevi pa i ostali krajevi, u kojima je bila nerodica, izlažu se velikim zelenaškim interesima. Zelenaši ih pritiskuju i dave, jer kad nemaju dovoljno hrane, moraju je kupiti, a kad nemaju ni novaca, moraju da se obrate onima, koji daju na poček ali sa skupim interesima tako, da ovi što hranu kupuju, plate ne jedanput nego dvaput i triput više. Prema tome, gospodo, ja nalazim, da ovaj odredbi ima i mesta i da bi ona bila od velikog značaja i velike koristi za dotične gradjane u oblasti.

Tako isto, gospodo, predlogom mojega druga Moskovljevića traži se kod tačke 3., da se unese »staranje o zadrugarstvu«. Po projektu koji imamo ovde pred sobom a koji je vlada pred nas iznela, pominje se samo, da oblasti mogu pomagati zadrugarstvo. To je pod tačkom 4. predloga Vladinoga. Ali mi ne možemo biti zadovoljni samo sa tim, da se zadrugarstvo ovim zakonom uzgredno pomene i da se kaže: pomaganje zadrugarstva. Ja mislim, da u dužnost oblasti, u koliko se zadrugarstva tiče, treba staviti da oblast ima malo veću inicijativu, da ima malo veću dužnost na razvijanju zadrugarstva. Naročito, gospodo, meni pada u oči to, da je Vlada pod tačkom 13. onoga člana direktno i bezuslovno stavila u dužnost samo-

upravnim telima zavodjenje i održanje ustanova za štednju i kredit, uzajamno potpomaganje i osiguranje, dok međjutim zadrugarstvo došlo je po Vladinom predlogu kao posao nekog drugoga ili čak trećeg reda, ali ne kao posao prvoga reda. Zašto nije ovde stavljeno kod ove tačke 13. zavodjenje zadrugarstva ili zavodjenje zemljoradničkih i zanatlijskih zadruga, to tako da se to vidi, da je podizanje zadrugarstva i dužnost a ne samo pomoć. I zato što težimo, da se zadrugarstvo u zemlji što više razvije, jer je zadrugarstvo po našem mišljenju jedno od prvih uslova za dobro i blagostanje naroda, stoga i tražimo, da se oblastima razvijanje i usavršavanje zadrugarstva direktno stavi u dužnost i prema tome predlog naš ide za tim, da u tačku 3. udje jedna odredba, po kojoj bi se direktno stavilo u dužnost oblastima naročita briga i staranje o zadrugarstvu, a ne samo pomaganje zadrugarstva.

Dalje, gospodo, ovde u ovom članu ne vidi se, da će oblastna samouprava imati prava da rukuje oblastnom imovinom, dok je po Ustavu predviđeno, da oblasna samouprava ima prava i da rukuje oblastnom imovinom, a ovde se kod tog člana to ne vidi, nego ima da rukuje samo izdacima odnosno rashodima i prihodima, ali u opšte oblastnom imovinom, koja bude kao oblasna sopstvenost, ne vidi se, da će oblasna samouprava imati pravo da raspolaže. Ja mislim, da bi taj princip u zakon trebalo uneti i da bi to ovim zakonom o samoupravi trebalo zagwarantovati.

Dalje moj drug Moskovljević u ovom svom predlogu traži, da samouprava odnosno oblasna skupština ima prava na podnošenje želja i predloga, kako bi se zakonskim putem imala urediti pitanja opšte važnosti za oblasti, koje spadaju u nadležnost Narodne Skupštine. Po ovom projektu Vladinom predviđeno je u tom pogledu samo, da ako bi Vlada tražila od dotične samoupravne skupštine neka mišljenja, da na taj zahtev Vlade po zakonskim predlozima, koji se tiču oblasti, može oblasna samouprava davati mišljenje. A mi idemo u tome pitanju malo dalje. Mi bi željeli, da se unese odredba po kojoj bi oblasna skupština imala prava i inicijativu u tome pravcu i da bi imala pravo i činiti predloge Narodnoj Skupštini, kako bi se zakonskim putem imao urediti odnošaj u dotičnoj oblasti po izvesnim pitanjima, koja se tiču samo dotične oblasti. Zato nalazim, da je ovaj predlog vrlo zgodan i mislim, da ne bi bilo razloga da se taj predlog ne usvoji. Prema tome, gospodo, ako ovi predlozi naši budu primljeni, onda ćemo mi glasati za taj član, s dopunama koje smo mi učinili. U protivnom slučaju, ako ovi naši predlozi ne budu primljeni, onda moramo glasati protiv ovoga člana.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Ministar Trifković.

Ministar za Izjednačenje Zakona **Marko Trifković:** Meni je vrlo žao što vidim, da će zemljoradnička stranka da glasa protiv ovoga člana, jer iz ovoga, što je gospodin Lazić govorio, za mene je sasvim jasno, da će oni glasati protiv ovoga člana. Gospodin Lazić predlaže, da se donese neko proširenje u pogledu pomaganja zadruga. To je nepotrebno, jer prema onome što je u alineji 5. i 13. ovog člana kazano, ako hoće oblast da pomaže zemljoradnički pokret, ona imađe odrešene i slobodne ruke.

Što se tiče onog drugog predloga, da oblasne skupštine mogu činiti predlog Narodnoj Skupštini, to ne može da se primi, jer bi to bilo protivno Ustavu. Po našem Ustavu zna se ko pravi predloge;

pravi ih Vlada i narodni poslanici. I zato ja mislim, da je ovo jedna pogreška u ovom pogledu i molim gospodu iz zemljoradničke stranke, da odustanu od tog predloga i da glasaju za ovaj član.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Sokić.

**Manojlo Sokić:** Kod člana 2. ja mislim, da su nadležnosti, delokrug rada oblasnih samouprava dovoljno predviđene; a ovo što gospoda iz zemljoradničke stranke traže, mislim, da je obuhvaćeno ovde, jer su sve ove odredbe i funkcije tako generalnoga karaktera, da upravo njihovi predlozi dolaze pod te odredbe.

Kod člana 4. imam predlog, koji je pročitao i molim gospodina izvestioca, da ga primi. U vladinom projektu po starom tačka 4., a po novom tačka 5. stajalo je, da oblasne samouprave imaju u svojoj kompetenciji i upravu nad time. U pododboru je taj pasus izbačen, da ne bi ostalo u sumnji ko će upravljati, ko će administrirati oblasnim imanjima. Ako to bude ostalo, onda će to doći u pitanje; zato ja predlažem, da se ispred pododborovog predloga koji glasi: »Podizanje i iskorišćivanje oblasnih ekonomskih preduzeća«, stavi: »Uprava oblasnim imanjima« i onda: »podizanje i iskorišćivanje oblasnih i ekonomskih preduzeća«. Molim gospodina Ministra, da ovo izvoli primiti.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Drogenik.

**Josip Drogenik:** Naš klub predlaga, da se prevzame u delokrug oblasti tudi skrb za melioracije, dalje vse vrste zavarovanja, grajenje šolskih poslopij in skrb za reveže. Zlasti poslednji dve točki moram nekoliko obširneje razložiti.

Doslej so gradila pri nas šolska poslopja občine. Kmetске občine v mnogih slučajih niso prišle do tega, da bi bile zgradile potrebne šolske zgradbe, in zaradi tega je prosveta po deželi mnogo trpela ter se koncentrirala v mestih. Kmetске občine so zaradi pomanjkanja šolskih zgradb zastajale v pismenosti in splošni kulturi. Zato bi bilo bolje, da bi te dolžnosti prešle na oblastno upravo, da bi se oblastna uprava enako brigala za zgradbo šolskih poslopij v mestih in na deželi.

Dalje je veličavno vprašanje skrbi za reveže. Skrb za reveže so imela doslej občine. Toda občina je to skrb slabo izvrševala. Občina o mnogih slučajih ni bila sposobna, da bi bila vršila to svojo dolžnost, in tako so bili reveži ispostavljeni največji bedi. Mestne in industrijske občine so vedno delale na to, da so se revežev otresle; prej nego je dobil revež domovinsko pravico, so ga odtirali v domačo kmetско občino. Ta ga ni mogla preživeti in tako je končalo mnogo revežev slabše nego žival.

Zato je z vidika človečanstva potrebno, da se edvzame ta skrb občini in izroči oblastim, da se bodo morale oblasti brigati za vzdrževanje revežev. Zato prosim gospodina ministra, da sprejme ta dva predloga, ki gresta za občekoristnimi nameni.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin dr. Josip Holinjec.

**Dr. Josip Holinjec:** Stališče našega kluba proti I. poglavju je znano. Saj ne obsega to poglavlje ničesar drugega, nego določajo tozadevni paragrafi vidovlanske ustave, in kakor smo bili proti vidovlanski ustavi, tako smo tudi proti temu, kar navaja ta člen, ker smatramo to za nezadostno, za pravilno pojmovanje samouprave. Naša stranka je ostala v tem oziru vedno sebi dosledna.

Tu moram izpraviti neko trditev spoštovanega gospoda Ljube Jovanovića, ki je včeraj trdil, da so bili leta 1918. Slovenci in Hrvatje za edinstveno državu na centralistični podlagi. To ni točno. Moram izjaviti, da smo bili Slovenci brez razlike strank vedno prepričani, da vstopi Slovenija kot nedeljena, avtonomistično urejena celota v državno zvezo. Isto razpoloženje je bilo pri Hrvatih. To razpoloženje je našlo izraz tudi v adresi Narodnega Veća z dne 1. decembra 1918. Dovoljujem si ja ta pasus doslovno citirati, da bomo na jasnem. Ta adresa je — da takoj naglasim — sestavljena v rezerviranem tonu, kakor je to primerno proti nosilcu krone. A kljubu temu stoji v adresi tole: »Ostali bi na snazi pod kontrolom državne vlade dosadanji avtonomni administrativni organi, koji će za svoje uredovanje biti i odgovorni avtonomnim predstavništvima«.

Konstatiram, da so tu naglašene one tri ideje: samouprava, avtonomija in odgovornost administrativnih organov avtonomnim predstavništvom, ki tvorijo tudi danes bistvo našega programa. (Medklic: In odgovor?)

Odgovor se glasi: »Želje i poglede, koje ste mi izvoleli izložiti, ja i moja vlada potpuno prihvaćamoz«.

Tako stoji stvar in naša stranka je ostala sebi vedno zvesta. Ona je leta 1919. zahtevala, kakor sem včeraj rekel, da se skliče v Ljubljano pokrajinski zbor. Tega naša stranka ni samo zahtevala, ampak po ključu, kakor je bilo sestavljeno začasno narodno predstavništvo, so bili določeni tudi poslanci za pokrajinski zbor, in sicer ne samo naše stranke, ampak vseh slovenskih strank. To konstatiram, da se ne bo resnica izkrivljala.

V ostalem izjavljam, da ne morem glasovati za I. odelek.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Ljuba Jovanović radi ličnog objašnjenja.

**Ljuba Jovanović:** Gospodin Hohnjec je nešto pogrešio. On je izvadio jedan deo rečenice iz celoga. Ja dobro pamtim, da je tamo kazano »do Konstituante« (Dr. **Josip Hohnjec:** To bi značilo naše stanovište!) To, gospodo, dovoljno kaže, da je s jedne strane traženo, a s druge strane obećano, da će se to stanje držati ko Konstituante i to stanje je i ostalo. Ako nisu ostali pokrajinski sabori, za to gospoda vrlo dobro znaju da je bilo faktičkih razloga u Vladama, koje su radile i u kojima su baš i oni učestvovali. Ja o tome nisam ništa govorio. Možda je to bila jedna pogreška, jer su ostale razne zemaljske Vlade bez kontrole i po mome mišljenju tu je glavni uzrok neradu i nezadovoljstvu. I ako ste tražili, što niste ostali pri onom zahtevu, nego ste popustili onom protivnom zahtevu.

Još imam da ispravim da nisam kazao, da su Slovenci i Hrvati bili za centralizaciju, nego sam kazao za jedinstvenu državu. To su greške.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Pavle Angjelić.

**Pavle Angjelić:** Ja sam hteo kratko da rečem, da je u ovoj članu 2. rečeno dosta, a kamto sreće da samouprava može da izvrši sve ono što je ovde rečeno. Ovde je, kao što reče g. Sokić, generalno istaknuto i ne bi trebalo ništa da se menja i da se dopunjava. I bojazan, koju ističe gospodin Drofenik, da se neće moći pomoći kulturnim ustanovama, ne stoji. To je sve obuhvaćeno u članu 2. Tako isto i bojazan gospodina Lazića i predlog gospodina Moskovljevića nepotreban je i izlišan. Oni traže, da se

u članu 3. doda i »staranje o zadrugarstvu«. Medjutim ja razumem staranje, kao što se razume kod nas u narodu, tutorisanje nad zadrugama. I ja ne bih pristao da se dozvoli tutorisanje od strane Vlade i ma koje vlasti nad zadrugama. Bolje je što je stavljeno u članu 4. »pomaganje zadrugarstva«, a oblastima je stavljeno u zadatak staranje u poljoprivredi, jer oblasti moraju težiti da to ide racionalnim putem. Medjutim, kod samoga zadrugarstva, ako bi se oblasti starale, znači da bi smetale. Mi želimo, ako može oblast pomoći dobro, a ako ne može, onda ništa. Bolje je dakle urediti čiste odnose izmedju jednoga i drugoga. Zbog toga ja molim, da se ovaj predlog odmah primi i da predjemo dalje.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Moskovljević.

**Miloš Moskovljević:** Ja se, gospodo, moram ipak zadržati na predlozima svojim i ako je o tome govorio i Lazić, zato što on neke nije pomenuo. Ja sam predložio, da član 6. glasi ovako: »Briga o socijalnim zadacima u oblastima...« i onda se nabraja: osiguranje života, stoke, useva i tako dalje. Ja sam tu pobrojao te socijalne zadatke, a u ovoj predlogu sekcije o tome nema ni reči, samo stoji: »briga o socijalnim zadacima«. Ja mislim, da ništa ne smeta da se pobroje te stvari, da bi oblasne skupštine imale pred očima sve moguće zadatke, koje one treba da preduzimaju, a razume se da one neće moći sve te zadatke od jednom ostvariti, ali će prema prilikama i mogućnosti pokušati da ih ostvare. Ništa ne smeta da se pobroje ti zadatci, jer, gospodo, treba da ima jednoobraznosti u celom članu. Kad se gore kod nekih tačaka na primer kod tačke 3., gde se govori o privrednim interesima, pominju sve grane privredne, zašto ne bi kod socijalnih zadataka pobrojali socijalne zadatke, a može se dodati na kraju »i t. d.« Ali najglavnije socijalne zadatke treba spomenuti.

Dalje sam, gospodo, predložio, da 8. tačka glasi ovako: »Oblasne socijalne ustanove i promet stranaca«. To odgovara tački 9. ovoga predloga sekcije, samo sam dodao i reči »promet stranaca«. To je, gospodo, važna stvar. Naša zemlja ima puno lepih predela, alpinskih krajeva, koje će obilaziti stranci i zato oblasti treba da se staraju o tome, da podignu dobre puteve, dobre vode, hotelle i tako dalje, u opšte sve ono što može privući veći broj stranaca, jer će oblasti imati velike prilode od toga i sa njima svoje finansije popraviti, zašto može poslužiti kao primer Švajcarska. Zato molim, da se kod tačke 8. unesu i te dve reči »promet stranaca«.

Dalje, gospodo, jedna tačka po mome nađodjenju vrlo važna, koja treba da se izmeni, jeste tačka 16. Tu je ušla i jedna demokratska ideja, ali ona nije cela izneta, već samo je jedna polovina njena, to jest, hoće se ovom odredbom tačke 16. člana 2. da da mogućnosti oblasnim samoupravama, oblasnim skupštinama, da u nekoliko učestvuju u gradjenju pojedinih zakona, koji se tiču makar i posredno oblasti. Medjutim, gospodo, ako se to hoće, ako se hoće da demokratska ideja da ostvari, treba je potpuno ostvariti. Zašto dopustiti oblasnim skupštinama samo da daju mišljenje po pojedinim zakonskim predlozima, koji se tiču oblasti? To znači, da se oblasti ne priznaju za punoletne, da o tim pitanjima rešavaju. Medjutim kad se već ovoliko daje, ja mislim, da oblasnim samoupravama treba dati i pravo inicijative, što ne znači potpuno pravo inicijative, da neposredno opšte sa Narodnom Skupštinom, nego da mogu vladi da saopšte pojedine želje i predloge, i onda neka

vlada izradi te predloge kao zakon i podnese Narodnoj Skupštini, ako joj se sviđaju. To se, gospodo, ništa ne kosi sa Ustavom. Jer po Ustavu i poslanik i svaki građanin ima prava da podnosi molbe i žalbe Narodnoj Skupštini. To ništa drugo nije nego ono, što i ja tražim. Samo u mesto da pojedini ljudi podnose te molbe i žalbe to predlaže oblasna skupština. Ja dakle tražim, da oblasna skupština može po svojoj inicijativi pretresati pojedina pitanja, koja se tiču oblasti i kad ona izradi jedno mišljenje, da to mišljenje dostavi vladi, a ne Skupštini. Na taj način oblasne skupštine će pomoći vladi i ako se vlada složi s mišljenjem oblasne skupštine, ona će to predložiti Narodnoj Skupštini kao zakon. Kad se već daje neko pravo da ona učestvuje, to jest da samo daje mišljenje, onda učinimo da ona daje mišljenja ne samo onda kad to vlada zatraži, nego i da ona vladi kaže šta misli o tim stvarima.

Dalje, ja sam predložio jedan čisto tehnički raspored ovih odredaba u ovoj prvoj glavi. Ovde, gospodo, ima izvestan red zadataka oblasne samouprave, prema samoj prirodi njihovoj, ima ih dakle nekoliko kategorija. Međutim, ovako, kako sekcija predlaže, te su kategorije poremećene. Tako, na primer, tačka 3. govori o unapredjenju privrednih interesa i onda se nabrajaju sve privredne grane, a tačka 4. također govori o privrednim interesima — to je nova tačka — pa onda imamo tačku 12., koja također govori o privrednim interesima. Ovo što tačka 4. govori, to bi se i moglo ostaviti, jer ona dolazi odmah posle tačke 3., ali tačka 12., koja govori o saradivanju na unapredjenju pomorskog ribarstva u oblasti, odvojena je onim tačkama, koje govore o prosvetnim i socijalnim zadacima, pa se onda u toj tački 12. opet govori o jednoj privrednoj grani. Ja mislim, da ta tačka 12. treba da udje u tačku 3., gde se već govori o ribarstvu rečnom i jezerskom. Zašto se odvajaju pomorsko ribarstvo i baca se čak u tačku 12.? Ribarstvo je ribarstvo i kad je reč o ribarstvu, treba sve vrste ribarstva zajedno poredjati. Pa onda pomaganje zanatstva, industrije i zadrugarstva u oblasti treba metnuti na neko zgodno mesto onde, gde se govori o pomaganju ostalih privrednih grana: voćarstva, vinogradarstva, šumarstva i t. d. Mi ovde vidimo o raznim vrstama privrede tri izraza pomaganja. Prvo se kaže: »staranje o unapredjenju; pa onda se kaže: »pomaganje obrta, industrije i zadrugarstva«; pa onda stoji: »saradivanje na unapredjenju pomorskog ribarstva«. Zašto će nam tri različna izraza? Ja mislim, da je najpogodniji izraz »staranje o unapredjenju«. Ja se ne slažem sa gospodinom Angjelićem, da bi to bilo tutorstvo. Ovde stoji »staranje o unapredjenju«, to jest unapredjuju se same te privredne grane; a oblasne vlasti imaju da se brinu da se one što bolje unaprede i imaju da čine sve ono što će doprineti unapredjenju tih privrednih grana.

Ja molim, da se te čisto tehničke izmene prime — ako se ništa drugo ne primi — da se sve privredne grane podvedu pod ovo staranje o unapredjenju oblasnih privrednih interesa i onda da se poredjaju sve privredne grane iz tačke 4. i iz tačke 12.

Izvestilac **Jovan Magovčević**: Gospodo poslanici, ja ću biti kratak i jasan. Ovaj zakon radjen je na bazi Ustava, po predbama samoga Ustava, a u Ustavu je jasno izraženo šta spada u kompetenciju državnih vlasti, a šta spada u kompetenciju oblasne samouprave. Lepo su gospoda Angjelić i Sokić napomenuli, da su ove odredbe generalnog karaktera. Ja

ću napomenuti, da su one mnogo šireg značaja, nego što sadrži predlog gospodina Moskovljevića, za koji su pledirali on i njegovi drugovi. Neka se pročitaju odredbe člana 4., 5., 7. i 13. i onda ćete videti, da sam ja u pravu. Pomenuću samo član 7., iz koga ćete videti, da oblasti kao samoupravne jedinice imaju da vode brigu o socijalnim zadacima u oblastima, pa kad to stoji, onda znači, da one imaju da se brinu i o svemu onome, što gospodin Moskovljević traži. Kad bi se ti poslovi uneli u zakon, onda bi se ograničila samouprava samo na te poslove. (**Miloš Moskovljević**: Metnite i tako dalje.) Oblasti će kao samoupravne jedinice, prema lokalnim prilikama i finansijskim izvorima preduzimati sve ono što treba i stoga ja ne mogu primiti predlog gospodina Moskovljevića.

Što se tiče predloga gospodina Sokića, ja moram priznati, da smo pogrešili što nismo uneli ono što gospodin Sokić iznosi sad u svome predlogu, jer se njegov predlog bazira na članu 46. Ustava, jer brigu odnosno oblasnog imanja treba da vrše oblasti. Prema tome ja primam predlog gospodina Sokića.

Što se tiče predloga gospodina Drotjenika, ja mislim, da je izlišan njegov predlog, jer je u tački 13. i 15. jasno to kazato. U tački 13. kaže se: da samoupravne jedinice odnosno oblasti imaju da vode brigu o sirotinji i da se staraju za ishranu naroda za vreme nerodice i elementarnih nepogoda. to se tiče zidanja škola, to je također kazato u tački 15, gde se kaže, da oblasti imaju da se staraju o unapredjenju privrednih i kulturnih zadataka. U ostalom, što se tiče gradjenja škola, to će se regulisati naročitim zakonom.

Što se tiče govora gospodina dra. Hohnjeca, mene njegov govor ne čudi, jer je on uvek dosledan. On je za autonomije, a protiv centralizma. Kako gospodin Hohnjec nije podneo nikakav konkretan predlog i kako je već unapred kazao, da će glasati protiv ovoga predloga, to sam ja protiv njegova govora u opšte.

Predsednik **Miša Trifunović**: Gospodo, diskusija o prvoj glavi je svršena. Glasaoe se član po član. Stavljam na glasanje član 1. Ko je za to, da se član 1. primi onako kako ga je redigovao pododbor izvolioe sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Svi sede.) Objavljujem, da je član 1. primljen.

Gospodo, na glasanju je član 2. Vi ste čuli njegovu redakciju. Gospodin izvestilac kod ovoga člana primio je samo predlog g. Sokića, inače je druge odhacio. Ja ću staviti član 2. sa svima tačkama i sa dopunom g. Sokića, koju je izvestilac primio. Ko je za to, da se taj član primi ovako kako ga je redigovao odbor, sa dopunom g. Sokića, izvolioe sedeti, a ko je protiv neka izvoli ustati. (Većina sedi.) Objavljujem, da je član 2. primljen.

Na glasanju je, gospodo, član 3. Kod ovoga člana nije bilo nikakvih izmena niti predloga. Stavljam na glasanje član 3. prema redakciji pododborna. Ko je za to, da se taj član primi po redakciji pododbora neka izvoli sedeti, a ko je protiv neka ustane. (Većina sedi.) Objavljujem, da je član 3. primljen.

Na pretresu je odeljak 2. Molim gospodu, koja hoće da govore, da se jave za reč.

Gospodo, javila su se za reč ova gospoda poslanici: Pavle Angjelić, Vojislav Lazić, Manojlo Sokić, Jovan Gjonović, Edbin Kristan, Josip Drotjenik, dr. Ante Dulibić, dr. Svetislav Popović i dr. Josip Hohnjec. Zaključeno je primanje govornika. Sada dolazi, gospodo, na red druga glava koja obuhvata

članove zaključno do čl. 88. Ima predloga dosta, hoćete li da čitamo sve te predloge? (**Manojlo Sokić:** Svaki će bez sumnje izlagati u govoru svoj predlog i stoga ne bi trebalo da se čitaju.) Slažete li se s time? (Slažemo.) Izvolite, g. Angjeliću.

**Pavle Angjelić:** Gospodo, reč je o izboru za oblasnu skupštinu i radnju oblasne skupštine. Izbor oblasne skupštine ovako kako je predviđen u projektu od strane odbora, dobro je izradjen, izuzimajući ono najglavnije, što se odnosi na rezultat izbora, a to je sam izborni sistem, o kome se govori u članu 44. Tamo je kao do sada uvek tražen jedan sistem po kome će se doći do pravde i što boljega zastupanja naroda u oblasnoj Skupštini, a tim samim i što boljega zastupanja narodnih interesa.

Iz iskustva, koje imam u radnji na opštinskoj samoupravi a docnije i okružnoj i sreskoj, a sada se navršuje već 30 godina, od početka toga rada, ja mogu reći, da je učinjena jedna velika pogreška i od strane Vlade i od strane odbora što se nije jedanput pristalo na jedan stalan izborni sistem, koji po mojem mišljenju treba da bude proveden i u oblasti i u srezi i u državi. To je potrebno naročito danas kad imamo poznat jedan sistem, koji je od svih drugih sistema i u javnosti i kod kulturnih naroda priznat kao najpravedniji i najbolji, a to je onaj sistem, koji se naziva D'Hontov, po imenu Viktora D'Honta profesora prava na univerzitetu u Genu. Ja sam zbog toga napisao i pismen predlog, da se član 44. predloga promeni. U tome smislu kad dolje debata o samom članu, ja ću izneti pojedinosti predloga i njegove izmene, a za sada sam samo htio u načelu da naglasim, da bi se u vezi sa unošenjem čistog izbornog sistema po D'Hontovom sistemu imali da reduciraju i svi članovi, koji imaju vezu sa rešavanjem rezultata izbora u izbornim jedinicama.

Što sam doveo čl. 44. u vezu sa čl. 110. to je zato, što nalazim, da treba da objasnim to ovde u načelu. Moje je mišljenje, da se u izborima za sreske skupštine gubi radno vreme i troši uzaludno novac. Zato bi se moglo ovde to izbeći, ako se ovi izbori oblasnih poslanika i sreskih sjedine tako, da se od preostataka kandidata po izboru oblasnih poslanika dodeli članovima sreske skupštine onoliko, koliko koja sreska skupština po utvrdjenju upravnoga suda potrebuje. Na taj način trebalo bi samo povećati listu kandidata oblasnih, a pošto su kvalifikacije jednih i drugih jednake, onda bi oni neizabrani članovi oblasne skupštine, kandidovani od naroda, mogli biti zastupljeni bar u sreskim skupštinama po redu, kako je to usvojeno u projektu zakona.

Još je jedna velika korist od toga, što se neće birati sreske skupštine zasebno, neće se dangubiti, a dobiće se kandidati oni, koji su pretendovali i koji su imali prvenstvo da budu poslanici u oblasnoj skupštini, doći u sreske skupštine, pa eventualno na slučaj smenjivanja i u slučaju smrti ili ostavke išlo bi pomicanjem, da član iz sreske skupštine ide u oblasnu skupštinu, a da novi kandidati dolaze u sresku skupštinu, te da se na taj način dobije jedan kontinuitet u rešavanju zadataka u srezi i oblasti.

Ja mogu, da kažem ovo iz iskustva, da čovek koji je radio u opštinskoj samoupravi više, mnogo bolje radi u sreskoj skupštini. Isto tako radi onaj iz opštine u okrugu mnogo bolje a i za narod i za državu je uopšte uzv ovo bolje.

Ako se ovaj moj predlog u načelu usvoji, onda bi bilo potrebno, da član 44. i član 110. budu izme-

njeni, a isto tako i ostali članovi, koji su u vezi sa svima članovima i ovim menjanjem.

Kao što sam rekao, za izbore sreskih skupština potpuno su nepotrebni i suvišni, prema ovome ako se usvoji, da oni budu izabrani zajedno u jednoj listi, na oblasnu skupštinu, a sam način biranja i iznalaženja količnika, razume se, bio bi i u jednom i u drugom slučaju prema D'Hontovom sistemu. Glavno je od ovoga moga predloga to, što bi molio Zakonodavni Odbor, da usvoji, te da jedanput stanemo na jedan stalan izborni sistem i da se menjanjem svih iznalaženja izbornih sistema a prema tome i ujdurisavanju izbora, što smo naučili u prošlosti — ne samo izbora nego i sistema jednoga prema drugom, izbegne. Na taj način mi smo uneli u međusobni rad između pojedinih političkih stranaka tolika trvenja, a zatim i nezadovoljstvo u narodu, da je to apsolutno nepotrebno bilo i da je vreme da se s time jedanput prestane, a prestaće se, ako se jedanput utvrdi za svagda, da nema ujdurisavanja nego će se postupati po jednom principu, a to je izborni sistem D'Hontov, kao što je to i u drugom kulturnom svetu.

Moleći Odbor, da ovo primi, ja ću kod pojedinih članova izložiti svoje mišljenje, gde i kako treba koji član izmeniti i redigovati, ako u načelu primite ovaj moj predlog.

**Predsednik Miša Trifunović:** Ima reč gospodin Vojislav Lazić.

**Vojislav Lazić:** Meni je nezgodno voditi debatu po glavama i učinite sve one primedbe, koje bi se morale učiniti, naročito kod ove glave o kojoj je sada reč a koja sadrži skoro polovinu ovoga zakona. Ja ne znam, zašto ova glava nije bila podeljena na više odeljka, odnosno na više glava, i zato je pod jednu glavu sve strpano i izbor i rad oblasne samouprave. Ja mislim, da bi prvó trebalo voditi pretres o propisima koji govore o izboru, pa tek onda voditi pretres o propisima koji govore o radu oblasne skupštine i o drugim pitanjima, koja se odnose na rad skupštine i njeno poslovanje. Medjutim mi ovde imamo sve u jednoj glavi. Ja neću moći da upotrebim priliku i da govorim o svima primedbama, koje sam želio učiniti, ali ću bar u nekoliko članova učiniti primedbe i zamoliću, da se ti članovi izmene.

Prvo kod čl. 4. kaže se »Oblasna skupština bira se opštim, jednakim, neposrednim i tajnim glasanjem na 4 godine«. Ja činim predlog, da se ovde unese još i odredba o proporcionalnom izbornom sistemu. Ja mislim, da bi trebalo i manjine prilikom izbora da budu zastupljene, dok medjutim ovde po ovome čl. 4. vidi se, da Zakonodavac nije težio da manjine budu zastupljene, niti je težio da bude proporcionalni izborni sistem, mego je težio samo da povlasti većinu.

Dalje u istome članu u trećem odeljku kod odredaba, koje govore o izbornim jedinicama, kolike su one, koliki broj stanovnika treba da sadrže, moj drug Miloš Moskovljević, kao član sekcije ovoga Odbora, podneo je predlog da se cifra ovde stavljena od 5000 stanovnika povisi na 10.000 stanovnika. Razlog je za to jasan, jer kao što vidite u četvrtom stavu ovoga člana težnja je, da se na 10.000 stanovnika bira jedan poslanik. Ali ovim odredbama u trećem stavu daje se naročito povlašćenje varošima, koje broje preko 5000 stanovnika a manje od 10.000 da biraju jednoga poslanika. Izgleda mi, da se time ide na povlašćivanje varoši i gradova prema selima, što ni u kom slučaju ne bi trebalo da bude. (**Manojlo Sokić:** Nikad oni neće biti u većini u oblasnoj skupštini. Seljaci će

uvek biti u većini.) Ja mislim, da nije potrebno unosi, da su izborne jedinice one koje broje preko 5000 stanovnika, jer mi nemamo ni jednog sreza ispod 10.000 stanovnika, a teži se tome da srezovi budu izborne jedinice. I kad su srezovi izborne jedinice i pošto nemamo ni jednog sreza, koji bi imao manje od 10.000 stanovnika, onda zašto je umišeno ovo »od 5000 stanovnika«, nego samo zato, da bi se varošima dala privilegija, da one koje su ispod 10.000 stanovnika mogu birati zasebno poslanika. Tu se vidi očito i jasno, da je to povlašćenje varoši, što ne bi trebalo u ovom slučaju da bude. I zato ja i ovde potpomažem predlog druga Moskovljevića, da se ovo izmeni i da se obe ove cifre od 5000 zamene sa 10.000.

Tako isto kod čl. 16. i 17., koji govore o biračkom odboru, ja hoću da iznesem svoje mišljenje, koje sam izneo i u načelnoj debati, a to je, da se ne mogu složiti s tim, da za predsednike biračkih odbora budu odredjivani samo pravnici, a da se ostale klase izostavljaju odnosno isključuju. Po članu 16. sve ostale klase školovanih i pismenih ljudi isključene su, dok po članu 17. moglo bi se donekle da kaže: pa ako ne bude bilo pravnika onda će doći i školovani ljudi drugih profesija. Ja nalazim, da je ovo suviše preterano, kad se u prvom redu traže pravnici, pa ako ovih ne bi bilo onda tek školovani ljudi drugih profesija. To je, u prvome redu, povlašćivanje jednoga reda ljudi, a drugo, velika šteta za državne interese, za državnu kasu, jer ovaj način biće skopčan sa velikim državnim izdacima. Pravnici su obično udaljeni od izbornih mesta i oni će prema tome imati da putuju jedan veliki put, dok dođu do onih mesta gde budu odredjeni za predsednike biračkih odbora i naravno to njihovo putovanje država će da plaća. Prema tome i u interesu ušteda prema državnoj kasi i u interesu pravičnosti prema ostalim redovima ja ovde činim predlog, da se ovaj član preradi onako kako je predložio moj drug Moskovljević. Ja čak nalazim, da bi moglo da se primi i načelo to, da predsednike biračkih odbora bira opštinski odbor iz reda pismenih građana dotične općine. Nalazim, da nije to tako kompliciran posao, za koji se mora tražiti naročito pravničko znanje. Posao izborni je sasvim pojmljiv i lak, te prema tome ceo taj posao mogu da obavljaju i dobro pismeni ljudi.

Što se tiče čl. 44. koji govori o podeli mandata, ja sam i ranije kazao da se ne slažem sa ovim sistemom koji je ovde predviđen i da ga mi apsolutno ne možemo primiti. Sve i kad bi svi drugi naši predlozi bili usvojeni pa samo ovaj predlog bio odbačen, mi ne možemo primiti ovu glavu, o kojoj sada govorimo. Po ovom sistemu, koji se ovde predviđa, manjine apsolutno bile bi sasvim upropašćene, one bi služile kao moneta za potkusurivanje ovih većih lista, odnosno većih partija i ne bi bio zastupljen pravi izborni sistem, koji treba da bude. Ne bi došli oni poslanici, koji su dobili zaista najveći broj glasova, nego bi došla u Skupštinu ona većina, koja je dobila manji broj glasova. Ja mislim, da pravičnost treba svuda da se vaspostavi, pa onda i u ovome pitanju, gde baš pravičnost treba da bude do kraja zastupljena. Nezgodno bi bilo to, da u jednoj oblasnoj Skupštini zasedavaju ljudi, koji nemaju poverenja, odnosno koji nemaju većinu glasača u dotičnoj oblasti, nego su došli sa manjinom i da oni, kao manjina, predstavljaju dotičnu oblast i da oni, kao manjina, rešavaju u oblasti pitanja, koja se tiču naroda cele oblasti i ako ne uživaju potpuno narodno poverenje

nego uživaju samo poverenje jednoga izvesnog dela. Ali ako se uzme proporcionalni sistem, onda će doći oni poslanici, koji zaista predstavljaju narod i koji predstavljaju većinu. Moj drug Moskovljević, kao član ove sekcije, podneo je predlog, da se u drugome odeljku ovoga člana od reči »utvrđuje se na ovaj način« pa onda sve da se izostavi do rečenice »sa ostalim listama obračun se vrši« i ta rečenica da se izostavi, pa ono dalje ostalo bi u snazi i imala bi se izvršiti podela mandata prema propisima, koji tamo dalje govore, koji je pravi Döntov sistem. I prema tome bile bi zastupljene i manjine, razume se, sa onoliko koliko su one dobile glasova i ne bi većine bile povlašćene toliko, da mogu dobiti onoliko mandata u Oblasnoj skupštini, koliko im po njihovoj brojnoj snazi ne pripada nego bi dobile faktički onoliko, koliko im po njihovom broju glasova pripada. Ovaj sistem ne bi bio ni na štetu većine, ne bi bio ni na štetu manjine nego bi bile i jedna i druga strana u skupštini zastupljene prema svojim dobivenim glasovima.

Dalje u čl. 53. stoji odredba, da veliki župan otvara i zaključuje sednice oblasne skupštine u ime Kraljevo. Ovdje izgleda prema ovome, da on svaku sednicu treba da otvori i da je zatvori i tu bi trebalo ovu reč »sednice« zameniti rečju »saziv«, ali ja mislim, da ako želimo potpunu samoupravu, da ne bi trebalo da dozvolimo ni to, da otvara i zatvara saziv. Sednice oblasne skupštine sazivaju se u određeno vreme Kraljevim Ukazom. Samim tim, što je Kralj potpisao Ukaz, on je, naravno i otvorio te sednice i zašto onda da ih zasebno otvara veliki župan i da poslanici, koji se tamo prikupе i treba da otpočnu rad, čekaju na velikog župana, a ako treba zaključiti rad treba opet da čekaju na milost velikog župana, koji će, često puta, te sednice da zaključī pre no što budu radove svoje završili. Ja imam iskustva, da se dešavalo prilikom otvaranja i zatvaranja skupštinskih sednica, da su okružni načelnici, koji su imali to pravo kod nas u Kraljevini Srbiji, često puta time kočili rad okružnih skupština. I meni se desio slučaj čak taj, da pre nego što sam ja završio jedan svoj govor, načelnik okružni zaključio je sednice okružne skupštine i na taj način oduzeo mi reč. Šta veliki župan ima da se meša u čisto skupštinske samoupravne stvari. On je tamo državni činovnik. Može i treba da prisustvuje sednicama i čak prisustvuje sa pravom govora, ali zašto on da ima i taj veto da kaže: ja zaključujem ove sednice ili otvaram ove sednice. Neka se sednice otvaraju na dan kada su sazvate, neka ih otvara i zatvara predsednik dotične skupštine, te na taj način neka se i otvara i zatvara sama skupština koja je i nadležna da radi.

U čl. 56. skupština može punovažno rešavati, ako je prisutna jedna trećina njezinih članova a odluke se donose apsolutnom većinom glasova prisutnih poslanika. Gospodo, ja predlažem, da se ovaj čl. izmeni i da glasi: da skupština može punovažno rešavati, ako je prisutna jedna polovina i jedan više od njezinih članova, jer je neugodno, da jedna trećina oblasne skupštine radi. Često puta može da se desi, da poslanici ne mogu da stignu na odredjeni dan i sat i da zadoene zbog rdjavih puteva i u opšte rdjavo komunikacije, a može biti i bolesti i onda će ulučiti prilikom jedna trećina poslanika da proture izvesna rešenja koja su na štetu dotične oblasti. Ja mislim, da se ne može uporediti rad oblasne skupštine sa radom Narodne Skupštine. Ja i kod Narodne Skupštine tražim kvorum od jedne polovine i jedan više a tim pre

tražim kod oblasne skupštine. Jer Narodna Skupština drži sednice malo dulje, njen je period malo duži nego kod oblasne skupštine. Period oblasne skupštine je vrlo kratak i kad dozvolimo, da se može raditi sa jednom trećinom, ja prepostavljam, da tu može biti velikih zloupotreba i želeći da te zloupotrebe otklonimo, ja predlažem, da se ova odredba izmeni i da se u mesto trećine kaže polovina i jedan više.

Kod čl. 57. predlaže se, odnosno ovde u predlogu stoji, da skupština svoju sednicu može pretvoriti u tajnu ako se tome ne protivi veliki župan. Zašto, gospodo, da veliki župan može sprečiti, ako celokupna skupština donese zaključak, da se sednica može pretvoriti u tajnu, a samo veliki župan usprotivi se tome, onda ta odluka ne važi. Znači, onda se sednica ne može pretvoriti u tajnu. Ja mislim, da tu nema nikakve bojazni, jer je sednicama skupštinskim i javnim i tajnim veliki župan uvek prisutan i onda zašto tražiti njegov pristanak za pretvaranje sednice u tajnu.

Kod čl. 58. predviđa se, da dnevnicu članovima oblasne skupštine određuje sama skupština. Meni se čini, da je to malo nezgodno, da sama skupština sebi određuje dnevnicu. Ja bih tražio, da neko drugi njima odredi tu dnevnicu, a ne da oni sami sebi to određuju. Ja to pravo ne bih dao ni velikom županu ni vladi nego Narodnoj Skupštini. Neka Narodna Skupština utvrdi još sada zakonom, kolika je njihova dnevnicu, a ne da oni sami sebi određuju. Ja mislim, da to treba da se zakonom reguliše, a nikako ne bi se smelo to pitanje ostaviti otvoreno niti da oni sami to rešavaju.

Dalje, gospodo, kod člana 64. stav IV. i V. ja tražim, da se sasvim izostave ova dva stava, koji govore o tom, da oblasni odbor ima pravo da kažnjava ona lica, koja se ogreše o uredbe oblasne, koje budu oblasti propisale. Ja sam u načelnoj debati izneo i razloge, radi kojih bi to trebalo izostaviti, jer mislim, da okružni odbor kao samoupravno telo ne može se pojaviti ni u kojem slučaju kao disciplinska ili sudska vlast sa pravom kažnjavanja, nego ako se neko ogreši o uredbe, koje bude propisala oblasna skupština i koje budu dobile zakonsku snagu, treba da ih za to kažnjava vlast, ili sud a ne oblasni odbor, jer on nije kompetentan za to i on nema nikakvog prava da isledjuje, a još manje ima pravo da izriče presude i da kažnjava.

Ja se slažem sa ovim članom u toliko, u koliko govori, da oblasna skupština ima pravo izdavati oblasne uredbe o svima pitanjima svoje nadležnosti. Ona izdaje uredbe o unutarnjem ustroju i poslovanju oblasnih samoupravnih vlasti, zavoda i ustanova, kao i o upotrebi oblasnih sredstava. Ali ja samo kažem, gospodo, da se ne slažem s time, da oblasni odbor može kažnjavati građanska lica, koja se budu ogrešila o uredbe, koje bude ona propisala.

Dalje, gospodo, ja se ne bih mogao složiti sa članom 66., da veliki župan oblasni može zadržavati od proglašenja uredbe, za koje on nalazi, da nisu osnovane na Ustavu i zakonu. Ja sam i ranije u načelnoj debati o ovom izneo svoje mišljenje, a moje mišljenje odnosi se na to, da izolujem velikog župana, da on ne bi bio tako stroga kontrola nad oblasnim samoupravama, kao što se to predviđa i mislim, da me je gospodin dr. Popović pogrešno razumeo u ovom pitanju. On je odgovarajući pojedinim govornicima iz opozicije u načelnoj debati osvrnuo se i na moje izne-

šene razloge i vidim, da me je pogrešno razumeo. Ja nisam išao na to, da oblasnu samoupravu podvrgnem većoj kontroli — kao što je to naveo g. Popović — nego sam išao na to, da oblasnu samoupravu malo oslobodimo od te krute kontrole od strane državnih vlasti. I zato ja nalazim, da se velikom županu ne treba dati to pravo da on ceni one uredbe, da li su one donete na Ustavu i na postojećim zakonima, nego kad se već ovde predviđa, da državni Savet kao administrativno najviši sud u zemlji donosi odluke o zakonitosti i ustavnosti tih uredaba, da onda obidjemo u opšte sudelovanje velikog župana, ne samo u oceni, nego i u proglašavanju ovih uredaba. Pa kad Državni Savet kao najviši administrativni sud u zemlji bude pregledao ove uredbe oblasne skupštine ili oblasnog odbora i bude iste za zakonite oglasio, smatram, da onda svaka takva uredba već samim tim postaje zakonom, dobiva zakonsku snagu i da je predsednik oblasne skupštine ima obnarodovati u dotičnoj oblasti i da se od tog dana ima svaki toj uredbi kao zakonskoj pokoravati; a ko bi se ogrešio o tu uredbu, ima da bude od nadležnih vlasti i sudova kažnjen; a ne da oblasni odbor izvidja i donosi presude, po delima koja budu učinjena grešenjem protiv tih uredaba, nego da nadležne vlasti imaju po toj uredbi postupati i kažnjavati svakoga onoga, koji se bude o propise te uredbe ogrešio. Prema tome bi imala da otpadne i odredba člana 68. u kojoj se govori, da sudovi imaju neokrnjeno pravo da u svakom posebnom slučaju cene zakonitost oblasnih uredaba. I ja mislim, da kad jedna uredba bude zasnovana na Ustavu i zakonima i kad bude kod Državnog Saveta kao najvišeg administrativnog suda u zemlji pregledana i odobrena, onda u ispitivanju važnosti i zakonitosti te uredbe ne bi trebali da imaju prava sudovi da ulaze, nego da ju izvršuju kao i sve ostale. (Dr. **Svetislav Popović**: A ako uredba ne dodje pred Državni Savet?) Ja sam za to bio da se velikom županu ne daje to pravo da ceni zakonitost uredbe, nego ja tražim, da svaka uredba izadje pred Državni Savet i onda mislim, da to nije stega samouprave, nego je naprotiv to jedan način da samouprava tu svoju uredbu, koju ona bude propisala, ozakoni jednim redovnim putem i da posle ne može biti više tumačenja ni kod sudova ni kod velikog župana, da li je to zakon, nego se ima smatrati da je jednim redovnim putem to postalo zakon. (Dr. **Svetislav Popović**: Zar to nije stega samouprave?) To nije stega samouprave, veća je stega samouprave kad dajete pravo velikom županu, da on ceni zakonitost te uredbe i kad dajete sudovima pravo, da oni cene zakonitost uredbe u svakom posebnom slučaju. To je potpuno veća stega nego ovo što bi ja predložio. (Ministar **Trifković**: Mi stojimo na jednom gledištu a Vi stojite na drugom. — Dr. **Svetislav Popović**: A to nije u prilog samouprave!) Ja mislim, da je to baš u prilog samouprave. To je Vaše mišljenje, a ovo je moje mišljenje.

Isto tako se ne bi mogao složiti i ne slažem se sa odredbom čl. 76. po kojem budžet jedne oblasti Ministar Finansija ima pravo da pregleda, odnosno ima pravo da ga bilo smanji, bilo poviši. Drugim rečima ne budžet oblasne samouprave ima veto g. Ministar Finansija. Ja nalazim, da toga ne bi trebalo da bude. Ljudi koji su izabrani u oblasnu skupštinu smatraju se, da su oni dobili poverenje naroda i da je narod kad ih je birao njima dao svoje poverenje nalazeći, da će oni moći dostojno da zastupaju interese dotične

oblasti kao interese njihove. I pored svega toga što te ljude bira oblast, što oni imaju poverenje svoga naroda u oblastima, dolazi jedan Ministar da poništi njihovu odluku pa čak i da promeni tu odluku ili da je zadrži od izvršenja. (Ministar **Trifković**: Ministar uživa poverenje Narodne Skupštine, on uživa mnogo veće poverenje!) Pa, gospodo, ja mislim, da može biti i Ministra koji ne uživa poverenje većine naroda, nego uživa poverenje samo jedne grupe.

Isto tako kod zaduženja oblasnih samouprava traži se odobrenje Ministra Finansija, a ne traži se, da veći broj poslanika bude prisutan na toj sednici kad bude doneta odluka o zaduženju dotične oblasne samouprave. Eto, vidite, da se onda obilazi princip taj, da se narod preko svojih izabranika u većoj meri, u većoj snazi izjasni za to zaduženje, nego na protiv može se desiti, da na toj sednici, kad se budu donosile odluke o zaduženju, bude prisutna samo jedna trećina poslanika i da za zaduženje glasa samo polovina od te trećine, onda je zaduženje izvršila samo jedna šestina, jedna neznatna manjina. I onda se može desiti da takvu odluku jedne šestine poslanika oblasne skupštine odobri Ministar Finansija i time je zaduženje gotovo. Ja bih bio za to, da se traži pristanak naroda, a pristanak naroda biće, ako se za to zaduženje izjasni veći broj poslanika dotične oblasti, a ne manji broj. Ja mislim, da je to princip demokratije, da se na jednu naročito važnu odluku veći broj poslanika izjasni, a ne manji. A ovde se ipak prepušta da manji broj poslanika može vršiti zaduženje samouprave sa odobrenjem Ministravim. A ja ne bih tražio odobrenje Ministarovo, nego bih tražio veći broj poslanika, da glasa za odluku o zaduženju, i u tome slučaju ja predlažem, da za donošenje odluke o zaduženju mora biti prisutno najmanje dve trećine poslanika, a da se za odlučeno smatra ono za što bude glasala polovina i jedan više. (Glasovi: A ako opozicija ne dodje?) Gospoda kažu, ako opozicija ne dodje. U tome cilju treba da bude i opozicija pitana o takovoj jednoj važnoj stvari. (Glasovi: Ne da odlučuje manjina!) Ja mislim, da vi fražite da odlučuje manjina, kad hoćete da rešava jedna trećina, a po mom shvatanju dve trećine je većina a ne manjina.

Sa ovim ja sam završio svoje primedbe, koje sam imao da učinim na ovu drugu glavu i molim, da se te pojedine primedbe prime. Molim i g. Ministra i g. Izvestioca, da moje primedbe prime.

Predsednik **Miša Trifunović**: Ina reč g. Manojlo Sokić.

**Manojlo Sokić**: Gospodo, ja sam podneo ovoliko isto predloga koliko isto i gospodin Lazić, ali ću se truditi, da budem kraći.

Kod člana 44. moj predlog glasi: da se zavede sistem Dontov kao izborni sistem za oblasne samouprave. Konkretan predlog bio bi u ovome: da se u trećoj rečenici druge stavke, koja počinje od dve tačke: »ukupan broj glasova«, pa se završuje sa rečenicom devetom u istoj stavci »sa ostalim listama obračun vrši«, da se to izbac i onda ćemo imati sa ostalim delom druge stavke primenjen potpuno Dontov sistem. Ja sam ukratko obrazložio moj predlog u pododboru i sad ću to ponoviti, da taj sistem Dontov predlažem s toga, što mislim, da u oblasnim samoupravama treba pocrpiti sve struje i političke udruge mesne privrednog i kulturnog karaktera, da bi oblasne skupštine bile stvarno ogledalo svih na-

rodnih raspoloženja i struja. Kako oblasne skupštine po svojim funkcijama imaju da rešavaju pitanja, koja ne zadiru u političke ostale jedinice niti u državnu celinu, ja mislim, da nije potrebno usvojiti vladin i pododborov predlog, po kome će se osigurati većine u oblasnoj skupštini. Ako je vlada podnela taj predlog iz naročitih razloga radi zaštite države, ja nevidjam, da je to potrebno za izbor oblasne skupštine.

Drugi moj predlog je kod člana 64. poslednje stavke, koje u predlogu pododboru ima a u vladinom predlogu nema. U vezi sa pretposlednjom stavkom ta stavka daje oblasnom odboru sudsku vlast, daje mu pravo da preko opštinskih vlasti isledjuje istupne krivice lica, koja se ne pokoravaju oblasnim uredbama i većinom glasova oblasni odbor presudjuje te istupne krivice građana. Time se, gospodo, meša vlast sudska sa upravnom vlašću. To je najgora što se prepušta oblasnom odboru kao specijalnom telu po ovome zakonu o samoupravama da kažnjava građane na način, koji mnogo odudara od današnjega režima, od sistema današnje uprave i sudske vlasti. Ja predlažem, da se poslednja stavka člana 64. izbac i da se na mesto poslednje rečenice poslednje stavke člana 64. doda ova rečenica: istupne krivice iz ove stavke po tužbi oblasnoga odbora izvidjaju i presudjuju redovni prvostepeni sudovi.

Kod člana 66. isto tako sam još u načelnoj debati predložio i sad podnosim konkretan predlog, da se radi zaštite od eventualnih zloupotreba velikog župana prilikom procenjivanja, da li su izvesne uredbe osnovane na Ustavu ili zakonu, predvidi jedna brana koja će se sastojati u tome, da ako veliki župan u tri maha bude pred državnim Savetom odbijen sa svojim suspendovanjem oblasnih uredbi, da bude smenjen. Ako gospodin Ministar takvu jednu odredbu, zbog eventualnih zloupotreba, ne bi hteo primiti u ovom zakonu, ja bih se zadovoljio njegovom izjavom, da će takvu jednu odredbu predvideti u zakonu o činovnicima građanskog reda.

Kod člana 68. sam takodjer u generalnoj debati primetio, da se sudovima redovnim daje neokrunjeno pravo procene zakonitosti oblasnih uredbi. I onda sam, a i sad ponavljam to, iz načelnih razloga zahtevao, da se sudovima ne da to pravo zbog toga što može u izvesnim i specijalnim slučajevima, jer će to biti uvek specijalni slučajevi, jer će uvek biti povredjen interes pojedinaca tako, da će to dovesti dotle po ovome članu 68., da interes jednoga građanina u oblasti bude na osnovu takve jedne odluke prvostepenim sudom zaštićen i pretpostavljen interesu same oblasti kao celine. Jer šta su oblasne uredbe? Oblasne uredbe nisu samo kazneno-pravni propisi za primenjivanje i ostvarivanje funkcija oblasnih, koje ovaj zakon predvidja. Oblasne uredbe će na osnovu zakona statuirati i zaštićivati izvesne oblasne interese i onda to zaštićivanje oblasnih interesa sasvim je prirodno, da u izvesnim pitanjima, na primer po primeni zakona o vodama, mogu doći u najviše slučajeva u sukob sa interesom pojedinca. Slučaj da li će se pojedinac na Moravi ili na Drini moći koristiti sa svojom vodenicom ili u opšte eksploataciji na pribrežnom delu vode pojedine vodene snage, taj interes pojedinca dolazi u sukob sa oblasnom uredbom, ako vi oblasnom uredbom na osnovu zakona uzmete pravo eksploatacije te vodene snage na tome mestu. Ako bi sud procenjujući zakonitost te uredbe odrekao toj oblasnoj uredbi zakonitost i oborio tu uredbu kao nezakonitu, onda bi se dogo-



dilo to, da privatan interes jednog gradjanina bude pretpostavljen jednom interesu, koj je veliki, a to je — oblasnom interesu. Moj je sad konkretan predlog prema tome, da se član 68. izbací.

Kod člana 69 sam takodjer u načelnoj debati predložio, da je potrebno očuvati budžetsko pravo onoliko koliko god je moguće neokrnjeno oblasnoj skupštini i da bi se to konzekventno u tome članu sprovelo valja iz druge stavke oduzeti mogućnost velikom županu, da on, ako oblasna skupština u roku od dva meseca ne bude nov budžet izradila, može stari budžet sam produžiti još za godinu dana. Mesto toga prava velikog župana valja statuirati u članu 69. zakonsku automatiku za produženje staroga budžeta, ako oblasna skupština u predviđenom roku ne bude to svršila. Ja to predlažem ne samo radi neokrnjenja prava oblasne skupštine, nego i radi toga što mislim, da mi na taj način propuštamo punu odgovornost oblasnoj skupštini pred njenim biračima, jer ako nov budžet oblasna skupština ne bude u roku od dva meseca izradila i odobrila, nesumnjivo da se tim povlači odgovornost pred biračima zato, što iz toga novoga budžeta ističu nove potrebe koje neće moći za ovu godinu da se ostvare, već će biti prolongirane za duži niz godina. Konkretan moj predlog kod člana 69. glasi: da se iz drugog stava u drugoj rečenici izbace tri reči: »rešenjem velikog župana« i time statuire zakonska automatika.

U poslednjoj stavci toga istog člana 69. predviđa se, da se sa budžetom podnosi oblasnoj skupštini na odobrenje i završni račun. Taj član 69. nije u skladu sa članom 80. Član 80. predviđa rokovo oblasnoj finansijskoj upravi za izradu završnog računa i rok dokle glavna kontrola ima da pregleda i odobri završni račun, pa se na kraju toga člana 80. veli: da se završni račun prosto saopštava oblasnoj skupštini. Tu protivrečnost ta dva člana valja izbeći na taj način, što će se u poslednjoj stavci člana 69. izbaciti one dve reči: »Na odobrenje«.

Kod člana 73. u načelnoj debati predlagao sam radi omogućenja ostvarivanja onih poslova, koje član 2. ovoga zakona stavlja u dužnost oblasnoj upravi, da se pored ovih prihoda, koji su u članu 73. predviđeni kao oblasni prihodi, predvidi i jedan naročiti finansijski izvor, koji bi se sastojao u tome, što će se od ovih koncesija i eksploatacija dobara: šuma, ruda, vodenih snaga i tako dalje, od čistog prihoda koji dolazi državi jedan procenat odvajati i njime stvoriti naročiti fond, iz koga će posle država pomagati oblasti za ostvarenje svih njenih funkcija. Moj konkretan predlog u tom smislu glasi: da se na završetku člana 73. kao tačka 7. stavi: »Od čistog prihoda eksploatisanih šuma, ruda, vodenih snaga i drugih dobara država će odvajati 15% i stvoriti opšti fond, kojim će pomagati oblasti u ostvarivanju poslova iz člana 2. ovoga zakona«.

Ja sam time završio svoj govor i svoje predloge kod ove glave i mislim, da sam bio kratak. Molim gospodina izvestioca i gospodina Ministra, da prime ove moje predloge.

Potpredsednik dr. **Svetislav Popović:** Reč ima gospodin Gjonović.

**Jovan Gjonović:** Moj prijatelj gospodin Kristan podneo je predloge za izmenu izvrsnih članova ovoga zakona i pre nego bih progovorio nekoliko reči o ovoj glavi, hoću da izjavim, da se s predloženim izmenama u predlogu gospodina Kristana slažem. On će o njima govoriti nešto duže, a meni dopu-

stite da, što je moguće kraće, iznesem svoje primedbe na izvrsne članove ovoga zakona, koji, meni se čini, nisu dobri, niti će doneti rezultate kakvi se očekuju tako, da mi upravo mećemo imati prave oblasne samouprave.

Vidite, gospodo, mi često puta volimo da kažemo, da je naša zemlja demokratska; a demokratizam jedne zemlje ogleda se u izboru i radu njenih institucija. Ako su institucije njene demokratske, na demokratski način sastavljene, onda svakako može se govoriti o njenom demokratizmu. Tako isto, mi često puta govorimo, da su izbori ogledalo raspoloženja narodnog. Sa ovoga mesta ovde vrlo je često govoreno, naročito u ustavnoj diskusiji, kad se govorilo o pojedinim glavama Ustava, da su izbori ogledalo pravog narodnog raspoloženja i faktičkih snaga u narodu. Ja bih samo žaleo, da to, gospodo, upamtite, pa onda lepo, konsekventno, da tako razgovaramo i o svima drugim stvarima, pa i o ovom zakonu u koliko govori o izborima.

Meni se čini, da će se taj faktički razmer snaga u narodu videti, ako se izbori uslove izvrsnim odredbama, koje naravno nisu u skladu sa onima koje su predviđene ovim zakonom. Na primer, ako hoćemo da izbori u samoupravama budu pravi izraz volje narodne i pravi izraz faktičkih snaga u narodu, onda vi ne smete, gospodo, srezove napraviti izbornim jedinicama. Vi ste dužni da od cele oblasti napravite jednu izbornu jedinicu. To je jedno. Zatim, gospodo, vi ne možete i ne smete da podelu mandata u oblastima, odnosno po srezovima kao izbornim jedinicama izvršite po ovome ključu, predviđenom u §-u 44. Ako hoćete da većina u samoupravama kao i manjine budu formirane tako, da predstavljaju faktično stanje snaga u narodu, onda morate uzeti proporcionalni sistem, kao jedini način, po kome će se deliti mandati u oblastima.

Ja sam juče izložio, da je i ovaj dosadanji proporcionalni sistem favorizirao većinu nesrazmerno mnogo, tako da izbori za konstituante nisu bili baš ogledalo pravoga raspoloženja narodnog, niti su bili izraz faktičkih snaga u narodu (Ministar **Marko Trifković:** Mi smo trebali da dobijemo više poslanika prema pravom raspoloženju naroda.)

Vi biste prema faktičnoj svojoj snazi u narodu mesto 96 mandata imali svega 77. A vaši kolege u vladi, mesto 90 i nekoliko, imali bi svega 70; a recimo partije u opoziciji, imale bi više nego sad od 20% pa do 50%. Kao što vidite i izbori po ovome proporcionalnom sistemu nisu bili pravo ogledalo raspoloženja snaga u narodu. Ako primite sistem predviđen članom 44. ovoga zakona za podelu mandata, onda će to biti još i manje. Tada se može desiti, kako reče gospodin Kristan, da citave stranke u jednoj oblasti ne dobiju reprezentanata, a da međutim male grupice, koje nabujaju u po nekim srezu kao kakav planinski potok, dobiju predstavnika. I takva jedna struja, koja nema zamašaja većeg ni u državi ni u oblasti može da bude predstavljena, a međutim jedna stranka ne može biti predstavljena, ako nije bila srećna, da u svima srezovima dobije količnik potreban za učešće u dobi mandata. Na taj način vi ste favorizirali jake i možda sasvim beznačajne. To je lepo i nije rizično, gledano sa vašeg stanovišta, kad biste vi bili u položaju onih, koji će to sve da zgrabe; ali pomislite, da u našoj zemlji ima krajeva ili oblasti u kojima slovenski elementi nisu u većini. Ti neslovenski elementi neće se ujedinjeni na nacionalnim listama

svi zajedno, a nas neće niko sastaviti na jednu listu i onda se može desiti, da rasparčavanjem naših lista, ne dobije ni jedna lista količnik i da cela samouprava dobije boju koju niste želeli, jer će se ona druga strana složiti i uzeti samoupravu u svoje ruke. Vi ste hteli ovim sistemom da vi zgrabite, a ja se bojim, da time ne date nekom drugom da zgrabi. (Ministar **Marko Trifković**: Hoćemo narod politički da vaspitamo. Ono što je jedno isto neka zajedno ide, neka se ugledaju kako se drugi udružuju pa neka se udružuju i oni.)

Lepo! Milo mi je, kad čujem sa jednoga odgovornoga mesta, da se govori o političkom vaspitanju naroda. Meni je to milo, naročito stoga, što to prvi put čujem; ali bih ja samo želeo, da vi od reči predjete na dela i da narod u istini politički vaspitavate u duhu tolerancije, i solidarnosti interesa; pa da to savetujete kao načelo rada svojim kolegama. Ali vidim, da vi na polju radite sasvim drugo, a ovde opet pričate sasvim drugo. Ja vidim, kako se stvari razvijaju na polju, u narodu. Tamo stalno gledate po razlikama, upućujete jedne protivu drugih, izvodite svestrano rasprskavanje, nesolidarnost interesa. Ja ponovo kažem to što kažete, vrlo je lepo; ali, predjete od reči na dela!

Vidite, ja hoću da gledam stvari kakve jesu. Vi, gospodo, i kad biste narod politički vaspitali, nećete ga vaspitati odmah, za 24 časa, a samouprava treba da dobije odmah, i zato ja kažem, da je ovaj sistem, koji ste vi primili za organizaciju samouprava direktno rizičan.

Dozvolite, da skrenem pažnju na jednu grešku, ili ako hoćete na jednu anomaliju, koju ste utvrdili članom 6. ovoga zakona. Tamo se kaže, da za poslanika u oblasnu skupštinu, odnosno u sresku skupštinu, može biti izabran samo onaj, koji ima pravo da bude izabran za narodnog poslanika. Što se tiče etičkih kvaliteta, ja to primam. Ali, zašto da treba da ima sve uslove koje i narodni poslanik? Da neko bude izabran za narodnoga poslanika treba da ima ne samo one utvrdjene etičke kvalitete, nego treba da ima i dovoljan broj godina. Narodni poslanik ne može biti izabran za poslanika ako nema 30 godina. Vi ste tražili da poslanici i za oblasnu i za sresku skupštinu ne mogu biti izabrani ako nemaju 30 godina! Na taj način, vi ste isključili sve mlađe ljude od učesća u samoupravnim skupštinama. Meni ovaj zakon miriše malo na starost a tutorisanje, koje je daleko štetnije nego korisnije.

Pa lepo! Vi jednom građaninu priznajete zrelost, kad treba da služi vojsku; kad treba da se bije za otadžbinu; kad treba da glasa, ali mu ne priznajete zrelost, kad treba da učestvuje u rukovanju nečim, makar to bilo i srezom. Čovek od 30 godina, može biti i najveći funkcioner, ali ne i sreski poslanik! Mi imamo pukovnika od 30 godina, pa imamo funkcionera koji predstavljaju u tim godinama jedan srez, po ovom zakonu ne mogu predstavljati oblast, ali mogu okrug. Može se desiti, da jedan čovek komanduje pukom od 30 godina, ali mu nećete da priznate pravo, da bude član sreske skupštine! To je smešno. Mi smo imali narodnih poslanika, ovde u ovome domu, koji su pravili Ustav i bili zreli da o Ustavu raspravljaju, da narodu donesu Ustav, a nisu imali 30 godina i sada ti ljudi, koji su radili na Ustavu ne mogu biti sreski i oblasni poslanici. E, to je, po mome dubokom uverenju, budalaština. (**Miloš Moskovljević**: Da se blago izrazim! -- Sneh.)

Članom 29. ovoga zakona vi ste napravili jedan drugi nonsens. Tamo se kaže od prilike, ako sam dobro zapamtio, da se u slučaju, ako se desi da neko glasa na tuđe ime, pa se prijavi onaj koji stvarno treba da glasa, da mu se ne daje da glasa! Vidite, meni se čini da jedan čovek ne može preduprediti i ne može nikome zabraniti, da neko ne pokuša da na njegov račun izvrši podvalu. Ali, ako neko na moj račun izvrši podvalu, ne moram ja zato biti kažnjen. Vi tražite ko je kriv, ali vi meni ne možete oduzeti pravo glasa i onda bi bilo pravo i mora tako da bude, da onome čoveku kome ste na ovaj način oduzeli pravo glasa to pravo glasa vratite. (Ministar za Ustavotvornu Skupštinu **Marko Trifković**: Ne da mu vratimo nego da mu ne oduzmemo.) Vi ste mu ovim zakonom oduzeli to pravo i zato ja kažem da mu vratite.

Ja mislim, da sam za sada kazao dosta lepih stvari i molim vas, da pokušate, da nešto primite od ovih mojih predloga.

Ministar za Ustavotvornu Skupštinu **Marko Trifković**: Ono što je dobro mi uvek primamo. To treba da znate i u to budite sigurni.

**Etbin Kristan**: Gospodo, pre svega ja se slažem sa gospodinom Lazićem da je ova glava suviše opširna. Ja ne znam, da li se je time htelo postići to, da rad bude brže svršen, ali ja držim, da nije podesno strpati izbore i funkcije oblasne skupštine u jednu glavu. To su dva veoma različna dela i trebalo ih je podeliti, jer bi bilo podesnije da se govori o jednom delu za sebe a o drugom delu za sebe. Sve ove napomene izlaze nekako nezdgodno, jer čovek mora mešati stvari, koje bi se morale podeliti.

Ja sam podneo nekoliko predloga ali izjavljujem odmah, da ne insistiram na tome da budu baš moji predlozi primljeni, već će meni biti sasvim svejedno ako budu primljeni jednaki predlozi, koji su podneti od strane drugih govornika, jer se radi samo o tome da nacrt bude popravljen u koliko je moguće.

Ja sam za čl. 4. predložio, da se u prvome stavu utvrdi i proporcionalni sistem i moram izjaviti, da ne shvatam zašto se taj proporcionalni sistem ne bi utvrdio u ovome članu, dok vi svi držite i stojte na tome, da ste u čl. 44. faktički uneli nekakav proporcionalni sistem. Prirodno, onaj proporcionalni sistem u čl. 4. iskvaren je, ali vi ste ipak hteli, da to bude nekakav proporcionalni sistem i zašto se onda bojite, da to bude izrečeno u ovome članu?

Dalje, ja sam podneo jedan predlog za koji imam i nekoliko nade na osnovu reči, koja je pala od strane g. ministra za vreme generalne debate. Kad sam ja govorio o ženskom pravu glasa g. Ministar je bio ljubazan i izjavio je, da će im izaći na susret. I ja se nadam, da će on sada to i uraditi. Gospodo, bilo bi suviše govoriti opširno o ženskom pravu glasa, ali ja bih hteo samo jedno da iznesem. Pre svega oblasne i sreske skupštine neće biti politička tela i zato je svaki strah, da bi mi mogli politički usled toga preskočiti jednim mahom u koji nov nepoznatih pravac izišan. U svim zemljama, u kojima su žene dobile pravo glasa, pokazalo se je, da je to bilo na korist onih tela u koja su ušle i na korist onoga rada, koji se je u dotičnim telima obavljao. Sav onaj strah da će žene kao tobože nekakva inferiorna bića odviše raditi fantazijom a vrlo malo umom, iskazao se je kao neosnovan. Bilo je protivno šta više, da su se radile mnoge praktičnije stvari, koje bi inače u mnogim slučajevima izostale. Ja držim, da ćemo mi načiniti jedan veoma dobar korak,

ako hoćemo da samo malo progresivnije postupamo — da počnemo s tim eksperimentom bar u ovim skupštinama; koje bi bile, kako sam ja već jedanput naglasio, za te žene nekakve škole, u kojima bi se one spremale onda za više funkcije i u Narodnoj Skupštini. Ja držim, gospodo, da ćemo mi time i svoju demokratiju u nekoliko proširiti i da će to biti od naroda primljeno sa jednim velikim zadovoljstvom.

Ja sam u tome članu predlagao i to, gospodo, da cela oblast sačinjava jedan izborni okrug. Ja to predlažem pre svega radi toga što držim, da u oblasnu skupštinu nemaju dolaziti reprezentanti kojekakvih lokalnih interesa nego da oblasna skupština ima da radi na oblasnim interesima isto tako kao sreska skupština ima da radi na sreskim interesima i zato treba opština da bira ljude za zastupanje svojih posebnih interesa za opštinsku skupštinu, jednako srez za sresku skupštinu i jednako cela oblast kao jedna jedinica za oblasnu skupštinu. Inače osobito s obzirom na to što je vreme sesije oblasnih skupština prilično kratko, ja bih se bojao, da bi mogla debata o kojekakvim lokalnim i ličnim interesima progutati više vremena no što bi se smelo dozvoliti a da ne bude nanosena šteta zajedničkim oblasnim interesima. Ja držim, da bi bio najpodesniji način da se pronadje autentično mišljenje stanovništva u oblasti, a držim, da bi to onemogućilo i nepravedno brojanje izbornog rezultata. Ja sam već u generalnoj debati napomenuo, da se ovim članom velikim gradovima nanosi jedna krivica u korist malih gradova. Uzmite, gospodo, vi Beograd ako ima danas 112.000 stanovnika, on bi prema ustanovi ovoga zakona imao da dobije 11 poslanika u oblasnoj skupštini. Jednaki broj stanovnika po malim varošicama, koje još nemaju pravo pravi gradski ili varoški značaj, dobio bi 22 poslanika. Gospodo, ja držim, da to nije pravda a držim, da to nije ni mudro radi toga, što takvi veliki gradovi imaju jedan poseban karakter i velike interese i pošto će se ti veliki gradovi i mnogo brže razvijati. Krivica koja im se nanosi ovim povećavaće se time, što će brojevi stanovništva mnogo brže narasti i proporcionalno krivica između velikih i malih će se sve više i više povećavati. To bi otpalo, ako bi cela oblast bila jedna izborna jedinica i ako se utanači, da na 10.000 stanovnika u oblasti dolazi jedan poslanik pa onda da je to za sve stanovnike u oblasti jednako. Ako to, gospodo, već ne bi hteli prihvatiti, da cela oblast bude jedan izborni okrug, to bi prema shvaćanju bilo najpravednije i najmudrije, ako to već ne bi hteli, onda bi barem morali izravnati ovu krivicu, da ne bi velike gradove toliko zapostavili prema malim gradovima.

Ako se prihvati moja izmena, koja bi ženama dala pravo glasa, onda treba da se član 5. izmeni, onda ne mogu da važe za izbor u oblasnim i sreskim skupštinama one izborne liste, koje važe za izbor narodnih poslanika, pošto za izbor narodnih poslanika ženama pravo glasa nije priznato i u tom slučaju treba da se čl. 5. izmeni. Ja sam predložio, da taj član glasi (Čita): »Izbor članova oblasne skupštine vrši se po konačno utvrđenim biračkim spiskovima, koji treba da se trajno vode u opštinama za sva iz izbora proizlazeća tela i koja važe za tu godinu«. Izneo sam nadalje predlog, koji je nuždan, ako se primi ono, što sam u navedenom članu predlagao.

Sad što se tiče čl. 44., ja se u stvari slažem sa svim onim predgovornicima, koji su govorili o tom članu i moj je predlog bio, čini mi se, posvema je-

dnak predlogu g. poslanika Sokića, ja bi se s njime posvema složio. Gospodo, ja držim, da je bezuvjetno nužno, da se čl. 44. popravi u tom pravcu, da se onaj prvi količnik izbaci i da se primi čisti proporcionalan Dontov sistem. Ja bih vas upozorio na to, da je ovaj zakon o samoupravama očekivan u narodu prilično nervozno. Veliko je očekivanje, a ja se ne bi usudio reći, da je i pouzdanje jednako veliko kao i očekivanje. Vi biste u svom interesu uradili dobro, da iz toga zakona eliminiirate sve ono, što bi moglo u narodu probuditi mnjenje, da se je išlo za tim, da se dade jedna samouprava, jedna demokracija, samo na hartiji, a da se kojekakvim klauzulama spreči, da ta samouprava bude postojala u istinu. Gospodo, u samoupravu ne spada samo ono, što se narodu u tim skupštinama prepušta, da obavlja. U samoupravu spada i to, da reprezentacije naroda budu sastavljene na najnarodniji i najdemokracijski način, tako da narod već od osnovice imade tu svest, da upravlja sam sobom narod onakov, kakov živi u tim jedinicama, a ne onakov, kako bi mu mi hteli diktirati, da se on opredeli.

Svaki, ko god hoće čitati taj članak, taj će od prvoga momenta biti uveren, da se ovo traženje prvog količnika unelo zato, da se nešto spreči, što bi inače moglo da se izražava. (Jedan glas: Da se spreči nešto što nije dobro! — Drugi glas: Za vas! — Prvi glas: Za državu, ne za mene!) Ako, gospodo, držite, da to ne bi bilo posvema dobro, ja držim još uvek ako je na jednoj strani jedno zlo i na drugoj strani drugo zlo, onda je uvek bolje odlučiti se za ono zlo, koje je manje. Manje će biti ono zlo, da će ući u oblasnu skupštinu nekoliko poslanika, koji će vama biti neugodni, nego ako bude narod u svojim oblastima imao osećaj, da nije onako zastupan, kako bi morao biti prema podeobi partija i prema podeli mišljenja u narodu samom.

Gospodo, ni jedan zakon ne može se izraditi onako, da bi mogao biti uzor za sva vremena i sve prilike, pa onda poradi toga, jer ni jedan jezik na svetu nije tako razvijen, da ne bi mogli s rečima našega jezika izraziti sve ono, što bi moglo da odbije svaku sumnju svaku mogućnost različitih tumačenja i t. d. Poradi toga imademo i juristeriju. Ta koliko bi nama trebala ta čudnovata znanost, ako bi se sve moglo jezikom tako precizovati, da ne bi bilo potrebno advokatsko tumačenje i sudijsko sudjenje. Ali, gospodo, ako stoji, da je nemoguće uzraditi jedan savršeno idealan zakon, onda morate gledati, da taj zakon bude bar bliži u što većoj meri onome što narod od njega očekuje. (Ministar za Izjednačenje Zakona **Marko Trifković**: I mi smo se potrudili to da uradimo.) Ja vam priznajem, g. Ministre, da u tome zakonu ima i dosta dobroga, ali specijalno taj čl. 44. nije dobar i on će vam biti štetan poradi toga, jer će izazvati veliko nepoverenje i pobuditi svadju u narodu.

Moj drug, g. Gjonović izneo je nekoliko statistiku. U Radničkim Novinama moj drug Korač izneo je nekoliko članaka sa jednom veoma detaljnom statistikom o rezultatima poslednjih skupštinskih izbora na temelju zvaničnih podataka i pokazao je kako skupština nije bila prava reprezentacija političkih snaga u narodu.

Ja priznajem, da nema ni jednoga sistema, koji bi mogao stvoriti jednu do poslednje individue vernu sliku primena i mišljenja u zastupnicima jedne skupštine. To je jedna stvar. Nu druga je stvar, ako uzmete jedan sam po sebi dobar sistem ovakav ka-

kav je onaj u ovom članu, pa taj sistem onda falsificirate jednim apendiksom, koji donša rezultate sasvim protivne onima, koje bi prema čistom sistemu mogli dobiti; e, onda, gospodo, neminovno narod se mora zapitati, zašto je to uradjeno, pa će onda narod odgovoriti samo jednim odgovorom: »zato što bi oni hteli imati onakve oblasne skupštine kakve oni žele, a ne onakve kakve bi narod hteo da ima.« I to je jedno osnovno zlo, koje će se svetiti i u oblasnoj skupštini i u sreskoj skupštini, pa ćemo i mi te zle posledice osećati i u politici u zemlji i u Narodnoj Skupštini, a osećaćete i vi u vladi. Evo vidite i nekoji vaši vlastiti članovi to razumeju i traže, da se popravi. Ako hoćete, da dadete koncesije toj prokletoj opoziciji, koja mora uvek da sve osporava. (Ministar za Izjednačenje Zakona **Marko Trifković:** Činimo koncesije!) Molim vas, g. Ministre, ja sam sasvim zadovoljan, ako vi odbijete moj predlog na izmenu toga člana, pa prihvatite predlog g. Sokića na jednaku izmenu toga člana. Ako ne, ja vam danas unapred mogu reći, da ćete se vi zbog toga kajati iz mnogih razloga. Prvo ćete se kajati poradi toga, jer će u mnogim mestima taj član stići vas i vaše partije. Niste vi, gospodo, svagde u većini i može se i vama desiti, da ne dobijete svojih reprezentanata tamo, gde biste ih po svojoj snazi trebali imati. Ja želim, da se u ovim delima čuju sva mišljenja koja u narodu zbilja postoje. Ja želim, da ono što misli ovako i onako i onako bude moglo da govori tamo, gde se upravlja i stvaraju zakoni, a ne da jedan deo bude potisnut iz tih skupština, pa da onda bude prinudjen da radi van skupštine i da onda dodje do komplota i do takvih stvari. Gospodo, i vi ćete moći doći u tu priliku, da ćete tim članom štetiti svojim nacionalnim interesima. Dosjetite se, da ćete imati oblasti, a vi delili kako vam god drago pošto ste jedandput zaključili, da oblasti budu prilično male, vi ćete imati oblasti, u kojima će naš element imati jedva relativnu većinu. G. Gjonović vam je kazao, da će se taj naš element cepati po partijama i da vi to ne možete sprečiti. G. Ministar je kazao, da se je s time htelo, da se narod vaspitava. Medjutim ne može ni jedna reč i ne može ni jedna teorija da bude jača od životnih interesa toga naroda. Gospodo, taj narod pocepan je prirodno po svojim interesima, pocepan je po klasama i vi, gospodo, ne možete da otpravite razliku i suprotnost interesa. Vi ne možete prisiliti velike kapitaliste i eksploatacane radnike, da idu u jednu partiju samo poradi toga, što bi vama tako bilo drago, samo poradi toga, jer ste jednim i drugim dali nekoliko lepih reči. Ove protivštine, koje u narodu postoje, one moraju stalno goniti na to, da se pojedini delovi organizuju na osnovici svojih interesa, da se grupišu ne samo u jednu narodnu celinu, nego i prema partijama. Ali ti će tuđji elementi ipak u prvom redu osećati razliku nacionalnu i oni će prilično još vremena istupiti zajednički i tako Vam se može desiti, da će jedna nacionalna manjina doći u svakoj izbornoj jedinici, u kojoj postoji do količnika, a ceo niz Vaših stranaka neće doći do toga količnika i posledica može biti ta, da ćete Vi imati u oblastima u kojima je naš element u većini, u oblasnoj skupštini jednu većinu koja neće biti od naše narodnosti.

Napokon, gospodo, ja nisam pozvan da ja branim nacionalnost države, da ja branim nacionalne interese. To bi bila Vaša dužnost u prvome redu, i ja bih želeo, da Vi na to pomislite i da uradite ono što je potrebno, da se takva šteta ne provede. U

ostalom ja ne znam, zašto se gospoda boje sastaviti skupštinu na temelju jedne čiste proporcije. Čuo sam to u pododboru za izradu poslovnika i svakom prilikom: E, treba sastaviti jednu većinu koja će raditi. Jednu većinu koja će raditi, gospodo! Ni jedan izborni sistem neće Vam garantovati jednu većinu, koja će raditi. Vi možete uzeti sistem apsolutno većine; partija koja je iz njega proizašla, ona se oseća posvema sigurna, ona je toliko jaka, da joj opozicija ne može ništa i baš poradi toga, jerbo je opozicija slaba, šta treba onda ona tu mnogo da radi? Ona je svoj mandat sebi osigurala i sada može da uživa i Vi je niste naterali tim sistemom niti najmanje da radi. Vi možete veštački da sastavite jednu većinu. Ma, gospodo, pogledajte Vi svoju većinu, kako ona radi. I sama brojka te većine, gospodo, ona je danas dovoljno jaka; od kako Radićevci nisu hteli da dodju, od kako ste komunistima poništili mandate, prema samim brojkama ta je većina jaka, pa evo, vidite, svaki čas Vam dolaze gospoda muslimani, jedanput povuku revolver iz desnoga džepa, drugi put iz levoga džepa, i Vaš ceo rad zapinje i Vi imate svaki čas po koju krizu. Dvojica ministara hoće da idu u privatan život; i jer oni iz ličnih razloga neće više da budu ministri, to njihov klub zaključuje, da se to može uzeti kao zgodan povod za učenjivanje vlade. (**Sakib Korkut:** Hvala, hvala, nova vlada, lepše je to. Nisam znao, da će socijaliste biti veći vladinovi od nas.) Nisam pravo razumeo g. Korkuta. (**Sakib Korkut:** Meni je drago, da ste vladinovac. Pre ste bili sa demokratima u vladi, a sada razgovarate sa radikalima.) G. Korkut zna, za 24 sata, da bude 6 puta vladinovac i 6 puta opozicionar. (Smeh. — **Sakib Korkut:** A Vi ste stalno vladinovac u opoziciji.) G. Korkut bi mogao da kaže koliko sam ja vladinovac. (**Sakib Korkut:** Meni je drago da je vlada tako čvrsta.) Vama je drago, da je tako čvrsta, da je možete poradi te njezine čvrstote uvek učenjivati. (**Sakib Korkut:** Ako je čvrsta neda se učenjivati, nema tu logike.) Baš ovo nam potvrđuje, da ste vi, gospodo, prema mome uverenju najveće zlo u ovoj vladi. Slabi su gospoda radikali, slaba su gospoda demokrati: svadaju se medju sobom, nikada čovek ne zna koji imaju više demokratije, a koji imaju više reakcije u sebi, ali kod vas se uvek znade, da su vam u prvom redu vaši interesi a sve je ostalo nuzgredno. Vi ste krasni trgovci i taj svoj talenat znadete da upotrebljavate i u vladi.

Predsednik **Miša Trifunović:** Molim vas, gospodine Kristane, produžite govor o stvari.

**Etbin Kristan:** Spada to donekle na sam predmet, jerbo sam time hteo da dokažem, da ne možete sistemima da stvarate garantiju za jaku većinu, za jednu većinu, koja će raditi za vladu i koja neće dolaziti u krize. Pa, gospodo, bilo bi lepo ako bismo imali narod u škatuljicama podeljen, sa etiketom na svakoj onako po prilici kao što vojnici, koje roditelji deci davaju za božić, pa da možete uzeti onoliko škatuljica koliko vam treba da sastavite jednu homogenu većinu i da će vlada da bude jaka. Ali nije tako. Život je jači, život ima svoje uslove i, gospodo, mi moramo da se prilagodimo tim prilikama, koje u narodu u vremenu postoje. Ako je teško sastavljena jedna većina u Skupštini, znači da jednake poteškoće postoje u narodu i onda treba s tim poteškoćama računati, uzeti ih na ledja ovde i raditi onako kako te teške prilike iziskuju. (Upadice.) Sada, gospodo, ako vi nećete da čujete dobre savete iz svojih vlastitih redova, onda Perditio tua ex te, Israel!

Ja se slažem sa g. Lazićem koji je prigovorio tome, da veliki župan otvara i zatvara sednice u ime Kraljevo. Nije to jedna krupna stvar, gospodo, to je jedna formalnost, ali to jedna od onih formalnosti, koje su sasvim izlišne i koje mogu da otpadnu poradi toga da će osećaji Skupštine i osećaji naroda u pogledu vere u te samouprave biti jači. Šta, gospodo, hoćete vi da polučite time, da će veliki župan otvarati sednice odnosno sazove? Ništa. Malo parade, parade koje neće imati nikakve svrhe a na drugoj strani ta će samoupravna jedinica opet pitati: jesmo li mi samouprava, ako mora neko drugi u ime Kraljevo da nam otvara sednice. (Upadice.)

Dobro, mi smo rekli, da samouprave postoje u tome, da država da toj jedinici one poslove, koje neće sama da posvršava. Pa dobro, predali smo te poslove. Obavljajte sada te poslove! Budite samoupravni i radite kako najbolje znadete! Ali kad bi oni zbilja hteli tako, Vi se pojavite: E, nije to tako. Mi smo tebi dali samoupravu na hartiji ali ti ne smeš da počneš sa poslom dok ne dodje veliki župan sa ključevima u ime Kralja. Pa, gospodo, šta ima Kralj sa otvaranjem. Ja ne govorim ovde o principu republikanskom ili monarhijskom. Samoupravna jedinica je jedno telo, koje će se baviti administrativnim pitanjima. Kralj je prema Vašoj teoriji predstavnik cele države. Kralj je predstavnik svih velikih ideja, koje izlaze do izražaja u Narodnoj Skupštini. Kakvog posla ima s time samouprava? Ništa drugo neće biti od toga nego da će se to opet smatrati kao jedno umanjivanje samouprave same.

A, gospodo, gore je po mome mišljenju da veliki župan i zatvara sednice ili saziva samoupravne jedinice. Ja bih držao ovo. Najpodesnije bi bilo po mome mišljenju, da se tim samoupravnim jedinicama dozvoljava, da one zasedaju koliko god drže da je nužno. Pa molim vas lepo, troškove oko toga rada one moraju same da podnose. Vi ste njima dali jedan prilično širok delokrug. Ja se slažem s tim ako bude iskrenosti, da se na temelju toga može obavljati vrlo mnogo poslova u samoupravnim jedinicama. Jer svaka jedna generalna ustanova može se podeliti na mnogo i mnogo detaljnijih poslova. Pa sada ako jedna oblast bude htela da radi ozbiljno u samoupravi, ako bude htela posvršavati mnogo poslova, onda vi njoj ne smete tako strogo propisivati rokove, u kojima mora da posvršava te poslove. Ako bude jedna samouprava namerna, ona će morati da podje kući onda, kad je to njeno zasedanje svršeno. Gospodo, a ako oni hoće da grade mostove, da grade školske zgrade, da grade žitnice, da grade hiljadu stvari, da uredjuju celi niz stvari nesredjenih, onda oni ne mogu da svrše u ono vreme, koje ste vi njima priznali. Pa onda dodje veliki župan i u Kraljevo ime zatvori sednice pre nego što je polovina posla svršena i onda kakvo će biti osećanje. Neće niko moći verovati u to, da oni samoupravu uživaju. (Dr. Janić: To je onda samovolja.) Nije to samovolja g. Doktore, nego svaki posao treba svoje vreme. I vi ovde zaostajete sa poslovima. Ja nebih ništa kazao, ako bi svaka samoupravna jedinica badava htela da troši vreme. Ali ako oni poslove obavljaju i samo nisu mogli obaviti radi toga što je vreme kratko, pa vi onda presećete taj posao, onda posledice ne mogu biti dobre.

Ja sam čuo u pododboru gde se govorilo, da treba osećajima naroda i pojedinih delova naroda računati. Ja se s time slažem. I ovde treba uzimati osećaje u račun. Ja bih želeo, da ti osećaji budu u

prilog onih zakona, koji budu ovde donešeni a ne da se stvara novo nepoverenje.

Slažem se sa predlogom g. Sokića, što se tiče kažnjavanja i slažem se s time da ispadne čl. 68., koji priznaje sudbeno procenjivanje zakonitosti uredaba. Ovo nije sasvim novo. U drugim zemljama takova stvar postoji. U Americi imaju dapače sudovi pravo da procenjaju ustavnost zakona samih. Posledice nisu nikako dobre, nego samo u nebrojenim slučajevima zadržavaju poslove. Jedan sudija odluči ovako, a drugi onako. U jedno vreme u jednoj državi sudija se postavlja na jedno gledište, u drugoj državi na drugo i onda idu apeli i rekursi do najvišega sudišta i mnoga stvar jednostavno propada, jer onda kad se donese definitivno rešenje najvišega suda, stvar nema nikakove vrednosti. Vi ste tu predvidjeli koje kakve garantije. Vi imate jednoga velikoga župana, koji može da sistira uredbe, koje se ne slažu sa zakonom ili sa Ustavom. Vi imate Državni Savet, koji imade rešavati o tom. Kad je već jedanput Državni Savet izrekao svoje, zašto bi kojekakvim malim sudovima pripustili, da doušaju posebne odluke, od kojih mogu nastati štetne posledice, kako je to izneo g. Sokić.

Ja bih Vas molio, gospodo, da uzmete ove stvari ozbiljno. Ja nisam nikada bio navičan govoriti ili predlagati samo iz inata. Ako bih ja hteo da iznesem opoziciono gledište, ja bih mogao govoriti mnogo i mnogo o toj glavi. Ali ja danas uzimam taj fakt, da ste Vi jedanput Ustav prihvatili i da prema stanju stvari i prema Ustavu ne možete neke stvari drukčije da donesete nego ovako. Vi ste odgovorni za Ustav i za ono što iz Ustava izlazi. Pato ja neću ovdje da pariram i da gubim vreme sa rečima, koje imadu ovaj čas samo jedan teorijski značaj. Ali ovo što sam predložio, to izlazi iz mogega najdublje uverenja. Ako vi te izmene osobito što se tiče § 44. i nekih drugih napomena, ako to ne prihvatite, Vi ćete taj zakon posvršiti onako, da u narodu neće biti primljen onim veseljem, onim zadovoljstvom, onim poverenjem, koje treba jedan zakon da imade, aho hoćete da njegove posledice budu uspešne.

**Predsednik Miša Trifunović:** Gospodo, ja predlažem, da završimo današnji rad. Ali pre nego što predložim za iduću sednicu dnevni red, molim da čujete izveštaj o zakonu o opštoj upravi, jer je danas rok zadnji da ga podnesemo Predsedniku Narodne Skupštine.

**Izvestilac Milan Simonović (čita):**

Narodnoj Skupštini.

Zakonodavni Odbor Narodne Skupštine usvojio je na svojoj LII. redovnoj sednici od 10. marta tek. god. upućeni mu nacrt zakona o opštoj upravi, koji je podneo Narodnoj Skupštini G. Ministar za Ustavotvornu Skupštinu i Izjednačenje Zakona, sa izvesnim izmenama i dopunama.

Sprovedeći Nar. Skupštini definitivni tekst ovoga zakonskog nacrt, Odboru je čast umoliti Narodnu Skupštinu da ga u priloženoj redakciji primi.

Zakonodavni Odbor proučio je detaljno predloženi nacrt, kako u svome pododboru, tako i u svojim plenarnim sednicama i našao, da ovaj zakonski nacrt odgovara zadacima, kojima ima da posluži. U tome pogledu Zakonodavni Odbor ne smatra da je potrebno izneti ma šta više sem onoga, što je već rečeno u obrazloženju vladinoga nacrt.

Izmene odnosno dopune učinjene u nacrtu od strane Zakonodavnog Odbora, apstrahujući stilistička preinačenja, u glavnom su ove:

1. Čl. 6. vladinog nacerta izostavljen je i ostavljeno da se unese u nacrt zakona o podeli zemlje na oblasti, gde po svojoj sadržini i spada;

2. Delokrug okružnog načelnika Zakonodavni Odbor je proširio u toliko, što je stvorio mogućnost da se okružnom načelniku, sem poslova pobrojanih u vladinom nacrtu, mogu poveriti i izvesni drugi poslovi iz nadležnosti velikog župana. Ovo je skopčano sa odobrenjem Ministra Unutrašnjih Poslova i obnarodovanjem u Službenim Novinama;

3. Proširavajući delokrug rada okružnog načelnika, Zakonodavni Odbor je imao na umu samo potrebe naroda te je odlučio, da se u mestima koja budu sedišta oblasnih uprava ukine ustanova okružnih načelnika kao nepotrebna;

4. Srezovi su upravne i samoupravne jedinice. Kako ima srezova velikih po teritoriji, to je Zakonodavni Odbor, imajući na umu potrebe naroda i njegovu težnju da su mu vlasti što bliže, rešio, da u većim srezovima može Ministar Unutrašnjih Poslova na predlog oblasnog velikog župana ustanoviti sreske ispostave za udaljenije krajeve od središta sreske uprave;

5. Kod sreske upravne vlasti skoncentrisaće se najveći broj upravnih poslova i predstavnici iste biće u neposrednom i najvećem dodiru sa narodom. Da bi odgovorili svojoj dužnosti sreski će poglavari morati da imaju ne samo potrebnu spremu, nego i dovoljno iskustva i poznavanje naroda. S toga je Zakonodavni odbor i odlučio, da se broj godina državne službe za taj položaj povisi od 5 na 8;

6. Imajući na umu sadašnje stanje, kada se ovaj zakon ima uvesti u život, i znajući da se za prvo vreme neće raspolagati sa potrebnim brojem lica sa propisanim kvalifikacijama i godinama državne službe. — Zakonodavni Odbor je u prelaznim naredjenjima (čl. 28.) odlučio, da se u toku prve tri godine mogu za oblasne velike župane postaviti lica sa 10 godina državne službe a za okružne načelnike i sreske poglavare i lica bez propisanih kvalifikacija, ali koja se sada nalaze na tim položajima ili su na istima ranije bila i provela su u državnoj službi bar polovinu onoga vremena, koji se po ovom zakonu za dotični položaj traži;

7. Zakonodavni Odbor dodao je nov član (29.) koji predviđa način pokrivanja ličnih i materijalnih rashoda, koji će se javiti uvodjenjem ovih novih upravnih organizacija.

Ovom zakonskom nacrtu učinjene su u toku pretresa ove zamerke:

1. Što zadržava ustanovu okružnih načelnika;

2. Što ne predviđa da samoupravna tela učestvuju u određivanju organa opšte uprave; i

3. Što ne normira sa dovoljnom urečiznošću nadležnosti sreske i oblasne uprave i odnos ove prema ministrima.

Zadržavajući ustanovu okružnih načelnika (podžupana) i proširujući, čak, delokrug rada istoga, Zakonodavni Odbor imao je na umu da što bolje odgovori interesima naroda i da bez stvarne potrebe ne ukida institucije, na koje se ovaj navikao.

Oni, koji čine drugu zamerku omeve nacrtu, gube iz vida da za vršenje državne uprave nose odgovornost samo ministri. S toga se ne može dopustiti,

da oni u postavljanju svojih organa, kojima se služe u vršenju državne administracije, budu zavisni od samoupravnih tela. Pored toga organi državne administracije i nadzorni su organi nad samoupravama.

Što se tiče treće zamerke, Zakonodavni Odbor prihvatajući razloge koji su navedeni u obrazloženju vladinoga nacerta, mišljenja je, da je ne samo za sada tehnički nemoguće izvesti potpunu unifikaciju u celoj zemlji u pogledu kompetencija, nego da to ne bi bilo ni celishodno ni korisno za narod. Predstojeće izjednačenje posebnoga zakonodavstva učiniće potrebne izmene u kompetencijama i dovesti do potpune unifikacije u tome pogledu.

Za svoga izvestioca Zakonodavni Odbor je odredio g. Milana Simonovića narodnog poslanika.

Sekretar: Izvestilac:

Dr. P. Čubrović s. r. Milan Simonović s. r.

Predsednik Zakonodavnog Odbora:

M. Trifunović s. r.

## Nacrt zakona o opštoj upravi.

### I.

#### Opšte odredbe.

##### Član 1.

U opštu upravu spadaju svi poslovi iz sadašnje nadležnosti Ministra Unutrašnjih Poslova, Prosvete, Poljoprivrede i Voda, Trgovine i Industrije, Narodnog Zdravlja, Socijalne Politike, Vera, a Šumia i Ruda u koliko se ne odnose na upravu državnim domovima.

Odnose opšte uprave prema drugim upravnim granama i saradnja upravnih vlasti opšte uprave u njihovim poslovima određuje se posebnim zakonima.

##### Član 2.

Poslove opšte uprave vrši po upustvima u granicama zakona i pod nadzorom nadležnih ministara, u oblasti oblasni veliki župan, u srezu (kotaru, okraju) sreski poglavar.

##### Član 3.

Veliki župani i sreski poglavari vrše poslove, koji spadaju u njihovu nadležnost samostalno i za njih lično odgovaraju. Njima dodeljeni referenti i pomoćno osoblje vrše svoj rad po njihovim upustvima i pod njihovom odgovornošću. U davanju stručnih mišljenja i u čisto tehničkom poslovanju referenti su samostalni.

##### Član 4.

Kod poslova, koji spadaju u nadležnost više odeljenja ili se rešavaju u više odeljenja, pre donošenja odluke starešina odeljenja dužni su na zajedničkom sastanku stvari pretresti.

##### Član 5.

Nadzor državnih upravnih vlasti nad samoupravnim vlastima regulišu posebni zakoni o samoupravi oblasti, srezova, gradova i opština.

### II.

#### Veliki župan.

##### Član 6.

Na čelu opšte uprave u oblasti stoji veliki župan. Njemu su potčinjena sva nadležstva i svi organi opšte uprave u oblasti, on im daje, u granicama

svoje nadležnosti, naredjenja i upustva i prima njihove izveštaje.

Veliki župan potčinjen je u pogledu poslova, koji spadaju u nadležnost Ministra Unutrašnjih Poslova, tome Ministru, u pogledu poslova, koji spadaju u nadležnost drugih ministara, dotičnim ministrima.

#### Član 7.

Veliki župan je politički predstavnik vlade; on predstavlja vladu i prema oblasnoj samoupravi.

#### Član 8.

Za vršenje poslova dodeljuje se velikom županu potreban broj pravnih i stručnih referenata i pomoćnog osoblja. On može, u slučaju potrebe, vršenje izvesnih poslova svoje nadležnosti poveriti i osoblju, koje se nalaze kod sreske državne upravne vlasti na sedištu oblasti.

#### Član 9.

Veliki župan vrši nadzor nad svima vlastima opšte uprave u oblasti i rešava o žalbama protiv njihovih upravnih akata.

#### Član 10.

U nadležnost velikog župana spadaju svi poslovi opšte uprave, koji su prema postojećim propisima izuzeti iz nadležnosti sreskih upravnih vlasti a nisu pridržani za nadležnost ministara.

#### Član 11.

U nadležnost ministara spadaju svi poslovi oko organizovanja upravnih vlasti, vrhovno vodjstvo celokupne administracije i vrhovni nadzor nad upravnim vlastima i organima, osim toga svi poslovi koji su zakonima o ustrojstvu pojedinih ministarstava ili drugim osobenim zakonima zadržani za nadležnost ministara.

#### Član 12.

Veliki župan će u svima važnim stvarima od lokalnog značaja, razumejući i policijske naredbe, sem onih za održanje javnog mira, saslušati oblasni odbor ili zatražiti njegovo mišljenje.

#### Član 13.

Veliki župan postavlja se Kraljevim ukazom na predlog Ministra Unutrašnjih Poslova a po pristanku Ministarskog Saveta. Za velikog župana mogu biti postavljeni samo pravnici sa propisanim ispitima, koji su proveli najmanje 15 godina u državnoj službi.

#### Član 14.

Velikog župana zamenjuje u slučaju sprečenosti po rangu najstariji pravni referent oblasne uprave.

### III.

#### Okružni načelnik.

#### Član 15.

Okružni načelnici (u županijama podžupani), gde postoje, pomoćni su organi velikog župana u okrugu (županiji). Oni vrše u njegovo ime nadzor nad sreskom upravom. Dužnost je njihova da, kad god potreba to zatraži a najmanje dva puta godišnje, obilaze srezove i pregledaju rad sreskih upravnih vlasti uopšte a pojedinih činovnika posebice i šalju velikom županu o tome svoje izveštaje i predloge. Okružni načelnik ima pravo da kazni činovnike sreske uprave zbog neurednosti, da povede protiv njih disciplinsku istragu i da ih privremeno suspenduje od službe. O tome je dužan odmah izvestiti oblasnog velikog župana.

Okružni načelnik rešava, kao zastupnik velikog župana, o žalbama protiv upravnih akata sreske uprave u policijsko-kaznenim stvarima.

Okružnom načelniku može oblasni veliki župan, po odobrenju Ministra Unutrašnjih Poslova, poveriti da samostalno vrši i druge poslove iz nadležnosti oblasnog velikog župana osim onih, koji prema svojoj prirodi traže jednoobrazno vršenje kod same oblasne uprave ili koji prelaze teritorijalnu nadležnost pojedinih okruga ili koji zbog svoje važnosti traže da ih neposredno vrši oblasna upravna vlast. Ovakvo prenošenje poslova mora se objaviti u Službenim Novinama, odnosno u službenom listu dotične oblasti, ako ga bude bilo.

#### Član 16.

Okružni načelnik postavlja se Kraljevim ukazom na predlog Ministra Unutrašnjih Poslova. Za okružnog načelnika mogu biti postavljeni samo lica, koja imaju kvalifikacije koje se po ovom zakonu traže za sreske poglavare a provela su najmanje 10 godina u državnoj službi.

#### Član 17.

Ako je okružni načelnik sprečen, veliki župan odredjuje mu za zamenika jednog od svojih pravnih referenata. Za slučaj da sprečenost traje duže od mesec dana, odredjuje zamenika Ministar Unutrašnjih Poslova.

Potrebno pomoćno osoblje odredjuje okružnom načelniku oblasni veliki župan.

### IV.

#### Sreski poglavar.

#### Član 18.

Sreski je poglavar neposredni vršilac opšte upravne vlasti u srezu i stoji pod nadzorom oblasnog velikog župana. U njegovu nadležnost spadaju svi poslovi opšte uprave sem onih, koji su posebnim propisima stavljeni u nadležnost kojoj drugoj vlasti.

#### Član 19.

Sreskom se poglavaru dodeljuje prema potrebi pravni i posebni stručni referenti: sanitetski, tehnički, prosvetni, veterinarski, ekonomski, šumarski i drugi, kao i potrebno pomoćno osoblje.

#### Član 20.

Prema posebnim prilikama mogu biti pojedini stručni referenti postavljeni i za dva ili više srezova. Sedište dotičnog referenta odredjuje, na predlog oblasnog velikog župana, Ministar Unutrašnjih Poslova u sporazumu sa ministrom dotične struke.

U većim srezovima može Ministar Unutrašnjih Poslova, na predlog oblasnog velikog župana za pojedine od sreskog sedišta udaljene krajeve, ustanoviti sreske ispostave. Na čelu sreske ispostave stoji jedan činovnik sa propisanim pravnim ispitima, koga Ministar Unutrašnjih Poslova na predlog oblasnog velikog župana za to odredi. Ostalo osoblje odredjuje mu oblasni veliki župan. Starešina sreske ispostave vrši pod neposrednim nadzorom oblasnog velikog župana u obimu svoje pomesne nadležnosti samostalno sve poslove, koji spadaju u nadležnost sreske upravne vlasti, osim poslova, koji prema svojoj prirodi traže jednoobrazno vršenje u celom srezu.

#### Član 21.

Sreske poglavare postavlja Ministar Unutrašnjih Poslova. Postavljeni mogu biti samo pravnici, koji imaju najmanje osam godina državne službe i

položili su naročiti praktički ispit. Ovaj ispit ne može se polagati pre isteka dve godine službe.

#### Član 22.

Praktički ispit polaže se pred naročitom komisijom, koja se obrazuje kod upravnih sudova. Ovoj komisiji predsedava predsednik upravnog suda ili njegov zamjenik i sastavlja se od četiri lica, koja određuje za svaki ispit predsednik upravnog suda iz broja članova, koje za period od tri godine imenuje Ministar Unutrašnjih Poslova iz redova državnih savetnika, upravnih sudija, profesora pravnih fakulteta, viših upravnih činovnika i advokata. Bliže odredbe o tome propisuje Ministar Unutrašnjih Poslova.

#### V.

#### Prelazna uređenja

#### Član 23.

U roku od tri meseca od stupanja na snagu ovoga zakona izvršice se imenovanje oblasnih velikih župana. Ministar Unutrašnjih Poslova pripremiće sve što je potrebno za nameštanje i početak poslovanja oblasne uprave.

#### Član 24.

U oblastima, čija se središta nalaze u krajevima gde nema pokrajinskih uprava, postaviće se istovremeno i potrebni referenti i pomoćno osoblje.

Od početka četvrtog meseca počinje poslovanje oblasnih uprava u ovim oblastima, a istovremeno prestaje poslovanje okružnih upravnih vlasti. Okružni ovi toga dana vršice samo one poslove, koji su im ovim zakonom stavljeni u dužnost.

Činovnici okružnih uprava, koji ne bi bili postavljeni kod oblasnih uprava, staviće se na raspoloženje.

Sva posebna nadležstva opšte uprave, koja su neposredno potčinjena ministarstvima, potčinice se velikom županu čim započne oblasna uprava svoje poslovanje i primice svoje poslove u okviru oblasne uprave (član 1.).

#### Član 25.

U oblastima čija se središta nalaze u krajevima gde postoje pokrajinske uprave, oblasnom velikom županu dodeliće se potrebni referenti i pomoćno osoblje iz dosadašnjih županijskih, odnosno okružnih, uprava kao i pokrajinskih uprava prema predlogu pokrajinskog namesnika tako, da od početka četvrtog meseca oblasna uprava započne svoje poslovanje preduzimanjem županijskih, odnosno okružnih, poslova.

Istovremeno odrediće se oblasnoj upravi posebna odeljenja pojedinih ministarstava, koja postoje u pokrajinama, a spadaju u opštu upravu po članu 1. ovoga zakona, i vršice nadalje svoj rad u okviru oblasne uprave.

U oblasti gde takvih odeljenja nema, postaviće se u oblasnoj upravi referenti za dotične struke.

Oni poslovi pokrajinskih uprava, koji ne spadaju u opštu upravu u smislu ovoga zakona, mogu se na predlog nadležnog ministra a po pristanku Ministarskog Saveta odmah preneti na ministarstva.

O postepenom prenošenju ostalih poslova pokrajinske uprave na ministarstva i oblasti, kao i o preuredjenju postojećih stalnih komisija za vršenje specijalnih upravnih poslova, staviće pokrajinski namesnik, u sporazumu sa dotičnim oblasnim velikim županima, potrebne predloge nadležnim ministrima na zahtev ovih preko Ministra Unutrašnjih Dela a ko-

načna odluka ostavlja se nadležnim ministrima po pristanku Ministarskog Saveta.

Okružna načelstva (županije) koja postoje u mestima, u kojima su središta oblasnih uprava, ukidaju se.

Dosadašnji veliki župani, koji stoje na čelu županija, staviće se na raspoloženje prelazom županijske uprave na oblasti.

U koliko su po dosadašnjim propisima županijske skupštine, odnosno županijski upravni odbori, izdavalj upravna akta u stvarima opšte uprave, o tome rešava oblasni veliki župan saslušavši u svakom pojedinom slučaju oblasni odbor.

#### Član 26.

Do donošenja zakona o činovnicima građanskog reda, primaće oblasni veliki župani osnovnu platu 9000 dinara godišnje.

#### Član 27.

Gradovi koji imaju upravnu vlast prvoga stepena (kraljevski slobodni gradovi, odnosno gradovi sa sopstvenim statutom) vrše i nadalje tu funkciju do donošenja zakona o samoupravi gradova.

Gradovi i varoši na teritoriji dosadašnje Kraljevine Srbije, koji su bili središta okružnih načelstava, spadaće u teritorijalnu nadležnost one sreske uprave, čije je sedište u tom gradu ili varoši. Ako bi takvih središta u tom mestu bilo više, onda će Ministar Unutrašnjih Poslova odrediti u čiju će teritorijalnu nadležnost doći dotični grad ili varoš.

#### Član 28.

Za oblasnog velikog župana u toku prve tri godine mogu se postaviti i lica koja su provela najmanje deset godina u državnoj službi a ispunjavaju ostale uslove iz čl. 13.

U toku istog vremena mogu, u nedostatku činovnika sa uslovima predviđenim za položaj okružnog načelnika i sreskog poglavara, biti utvrđena, odnosno postavljena, i lica koja se sada nalaze na tim položajima ili su ranije na istima bili, kao i lica, koja imaju kvalifikacije po ovom zakonu a provela su u državnoj službi bar polovinu onog vremena, koje se po ovom zakonu traži i imaju navršeni 30 godina.

Odredba o polaganju praktičnog ispita stupiće na snagu godinu dana po stupanju u život ovoga zakona.

#### Član 29.

Rashodi, lične i materijalne prirode, potrebni za isplatu izdataka oblasnih uprava podmiriće se iz ušteda, koje se u toku budžetske godine postignu u rashodima pokrajinskih namesništva i okružnih načelstava koja budu ukinuta, kao i ministarstva pobrajanih u članu 1. ovoga zakona.

#### Član 30.

Ovaj zakon stupa na snagu kad ga Kralj potpiše a obaveznu snagu dobija kad se objavi u Službenim Novinama.

Predsednik **Miša Trifunović**: Prima li Odbor ovaj izveštaj za skupštinu? (Prima se. — **Lazić**: Molim reč.) Ima reč g. Lazić.

**Vojislav Lazić**: Ja sam samo hteo da zapitam g. predsednika, da li taj zakon ima veze sa ostala dva zakona, koji još nisu izradjeni i to sa zakonom o samoupravi i administrativnoj podeli zemlje i što će biti, ako bi bio slučaj taj, da Zakonodavni Odbor ne svrši u određenom roku sva tri zakona, nego da je-